سِنڌوُ ڀارتي

درجو ڏهون

سِنڌِي

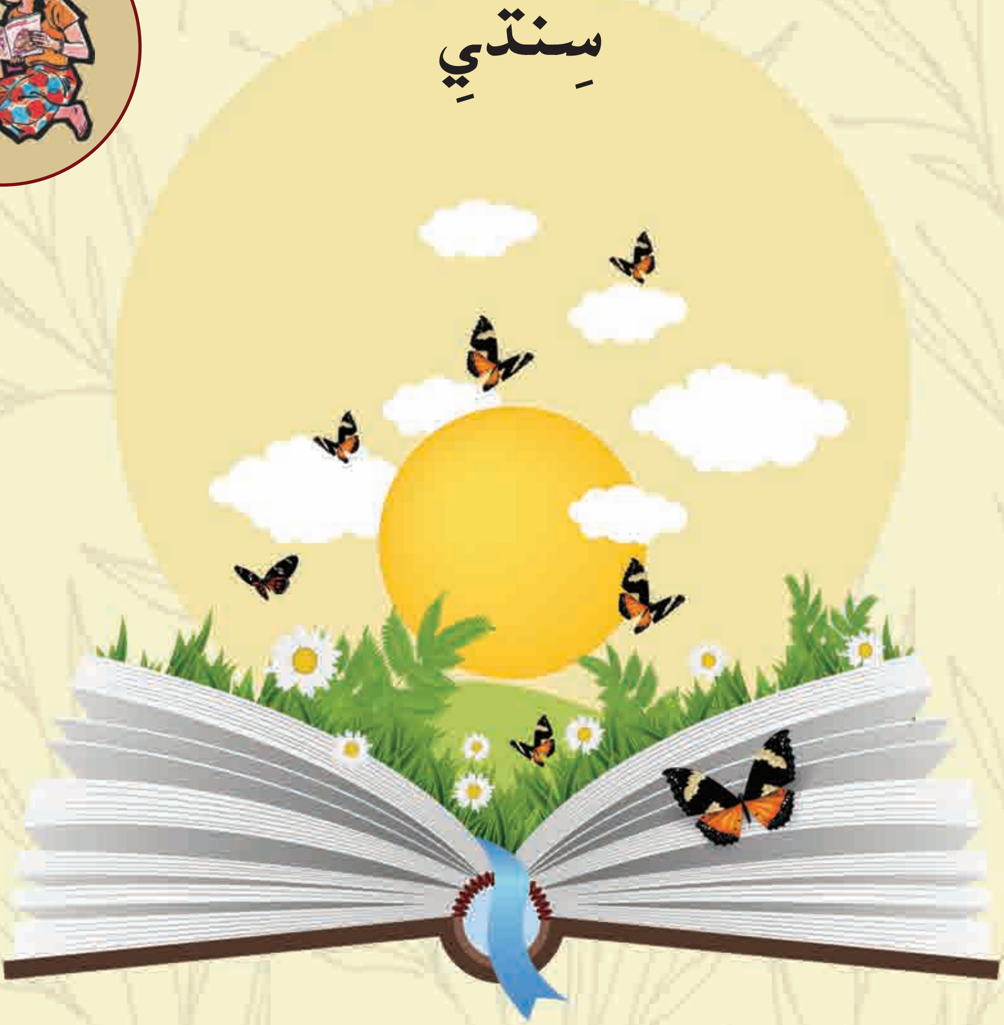

سرڪاري فيصلو نمبر : اَڀياس ٢١١٦ (پر. ڪر ٤٤١٦) ايس.ڊي ۴ تاريخ ٢٠١٦-۴-٢٥ موجب اسٿاپت ڪيل ڪو آرڊينيٽنگ ڪاميٽيءَ جي تاريخ 29.12.17 جي ميٽنگ ۾ هن درسي ڪتاب کي سنہ ٢٠١٨.١٩ کان مختصر طور منظوري ڏني ويئي آهي.

سِندوُ پارتي

درجو ڏهون

سِنڌي

٢٠١٨

مهاراشٽر راجيہ پاٺيہ پُستڪ نرمتي و اڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پڻي

پنهنجي سمارٽ فون ۾ DIKSHA APP ذريعي درسي ڪتاب جي پهرين صفحي واري Q.R. Code ذريعي Digital درسي ڪتاب ۽ هرهڪ سبق ۾ آيل Q.R. Code ذريعي ان سبق بابت پڙهڻ / پڙهائڻ لاءِ ڪارائتيون لنڪس ملنديون.

C63P7U

ڇاپو پهريون : ۲۰۱۸ ©
مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پُستڪ نرمتي و اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پوني - ۴۱۱۰۰۴
مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پستڪ نرمتي و ابياس ڪرم سنشوڌن منڊل، وٽ هن ڪتاب جا سڀ حق واسطا محفوظ آهن. هن ڪتاب جو ڪوبه ٽڪر ڊائريڪٽر، مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پستڪ منڊل جي لکيل اِجازت کان سواءِ ڪٿي نٿو سگهجي.

سنڌي ڀاشا سمتي ۽ اَڀياس ڳَت سمتي	:	ڊاڪٽر ديال 'آشا' سياپٽي شري اَشوڪ ڪملداس مکتا ميمبر شريمتي ميران مهيش گدواڻي ميمبر شري وڄيه راڄڪمار منگلاڻي ميمبر شري گووردن شرما 'گهايل' ميمبر شريمتي راڄيشري جيانند ٽيڪچنداڻي ميمبر شريمتي ڪاجل اَنيل رامچنداڻي ميمبر
سنيوجڪ	:	شريمتي ڪيتڪي جاني (اِنچارج وشيش اَڌڪاري سنڌي)
سنيوجڪ سهايڪ	:	شريمتي گيتا ڳُڻيش ٺاڪر (ڪاپي رائيٽر، سنڌي)
ٽائيپ سيٽنگ	:	شويا لعلچنداڻي
چترڪار	:	ڪماري سوپنالي وڄيه ڪمار اُپاڌيه
نرمتي	:	شري سچيتاننڊ آفڙي (مکيه نرمتي اَڌڪاري) شري راڄيندر چندرڪر (نرمتي اَڌڪاري)
پرڪاشڪ	:	شري وويڪ اُتم گوساوي، پاٺيه پُستڪ نرمتي منڊل، پربادوي، ممبئي - ۲۵.
ڪاغذ	:	۷۰ جي.ايس.ايم. ڪريم وو
پرنٽنگ آرڊر	:	N/PB/2018-19/(1500)
ڇاپيندڙ	:	M/s.Uchitha Graphics Printers Pvt.Ltd.,Navi Mumbai

پرستاونا

پيارا شاگرد دوستو!

توهان سيني جو درجي ڏهين ۾ سواڳت آهي. هن کان اڳ واري درجي ۾ به توهان سنڌو ڀارتي ڪتاب پڙهيو آهي. درجي ڏهين جو هي درسي ڪتاب اوهانجي هٿن ۾ ڏيندي اسانکي بيحد خوشي ٿي رهي آهي.

دوستو سنڌي ٻولي سني نموني ٻالهائڻ ٻولهائڻ اچڻ لاءِ اوهانجو لفظن جو خزانو ڇڱو هجي. ان لاءِ هن درسي ڪتاب جون آکاڻيون، گفتگو، سبق / ڪوتائون، گيت پڙهي نوان نوان لفظ، اصطلاح چوڻيون سکڻ لاءِ ملنديون اسانکي ائين لڳي ٿو ته اهو ڪتاب پڙهي توهانجو ماتر ڀاشا لاءِ پيار ضرور وڌندو.

توهانکي وٽي ان لاءِ درسي ڪتاب ۾ لفظن جي راند، پورڪ اَڀياس، ماٺ ۾ پڙهو، پاٺ ڪريان - پاٺ سکان، چتر ڄاڇيو ٻڌايو جملا بدلائي لکو. اهڙي نموني جون انيڪ مشغوليون ڏنيون آهن. ساڳي نموني وياڪرڻ جا اڳ اڳ روپ سوڳي نموني ڏنا ويا آهن. ان کانسواءِ نئين نموني جي بدلاءُ ٻالهائڻ ۽ لکڻ جو موقعو مليل آهي. توهانکي موبائيل ۽ ڪامپيوٽر سان واسطي سان واپرائڻ اچي ٿو. ان نظريي سان ڪجهه مشغوليون ڏنل آهن. وڌيڪ ڄاڻ لاءِ اِئپ جي وسيلي ڪيو. آر ڪوڊ ذريعي هرهڪ سبق جي وڌيڪ ڄاڻ فائدي واري آهي. اُن جو ابياس ۾ اُپيوڳ ٿيندو. سنڌي ڀاشا سکڻ وقت اُن مان ڪجهه ملهه سکڻ. سماجڪ مسئلا سمجهڻ ۽ اُهي حل ڪرڻ لاءِ اُڻ تڻ هجي. اِهو به اهميت وارو آهي. ان نظريي سان درسي ڪتاب ۾ آيل سبق، مشغولي ابياس جو ويچار ڪريو. هي درسي ڪتاب توهانکي وڻيو ڇا؟ اهو اسانکي ٻڌايو. توهان سيني کي شڀ ڪامنائون.

پوني :

تاريخ : ۱۸ مارچ، ۲۰۱۸

(ڊاڪٽر سُنيل مگر)
سنچالڪ
مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پُستڪ نرمتي و
اَڀياس ڪرم سنشوڌن منڊل، پوني

ڀارت جو سنوڌان

ديباچو

اسين ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪُ مڪمل طور خودمُختيار سماجوادي سَرو ڌرم ۽ سم-ڀاوَ وارو لوڪشاهي گڻراجيه ٻڻائڻ لاءِ گنڀيرتا سان فيصلو ڪري ۽ انهيءَ جي سڀني ناگرڪن کي :

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راڄنيتڪ نياءُ، ويچار، اظهار، وشواس، شرڌا ۽ اُپاسنا جي آزادي؛ درجي ۽ موقعي جي سمانتا؛ خاطريءَ سان حاصل ڪرائڻ ۽ اُنهن سڀني ۾ شخصي سؤمان ۽ راشٽر جي ايڪتا توڙي اکنڊتا جي خاطري ڏيندڙ ڀائيچارو وڌائڻ لاءِ.

اسان جي هن سنوڌان سڀا ۾ اڄ تاريخ ڇويهين نومبر، ١٩٤٩ جي ڏينهن، هن ذريعي هيءُ سنوڌان سويڪار ڪري، اُن کي قانون جي روپ ۾ پاڻ کي ارپڻ ڪريون ٿا.

راشٽر گيت

جَنَ گَڻَ مَنَ اَڌِينايَڪ جَيَہ هي،
ڀارَتَ ڀاڳِيہ وڌاتا
پَنجابَ، سِنڌ، گُجراتَ، مَراٺا،
دراوڙَ، اُتڪلَ، بَنگَ،
وِنڌيَہ، هِماچَلَ، يَمُنا، گَنگا،
اُڇَڇلَ، جل ڌِ تَرَنگَ،
تَوَ شُڀَ نامي جاڳي،
تَوَ شُڀَ آشيس ماڳي،
گاهي تَوَ جَيَہ - گاٿا،
جَنَ گَڻَ - مَنگَلَ دايَڪ جَيَہ هي
ڀارت ڀاڳِيَہ وِڌاتا،
جَيَہ هي، جَيَہ هي، جَيَہ هي،
جَيَہ جَيَہ جَيَہ جَيَہ هي،

پرِتگيا

’ڀارت منهنجو ديش آهي. سڀ ڀارتواسي منهنجا ڀائر ۽ ڀينر آهن.

مونکي پنهنجي ديش لاءِ پيار آهي ۽ مونکي ان جي شاندار ۽ طرح طرح جي ورثي تي گؤرو آهي. مان سدائين ان جي لائق ٿيڻ جو جتن ڪندو رهندس.

مان پنهنجن مٽن مائٽن، اُستادن ۽ سيني بزرگن جو سنمان ڪندس ۽ هر ڪنهن سان فضيلت ڀريو ورتاءُ ڪندس .

مان پرتگيا ٿو ڪريان تہ مان پنهنجي ديش ۽ ديشواسين سان سچو ٿي رهندس. انهن جي ڪلياڻ ۽ آسودگيءَ ۾ ئي منهنجو سک سمايل آهي.‘

Sindhi X Composite Course

وشيہ : سنڌي (جمع ڪورس)

درجو : ڏهون اڀياسڪرم

مقصد :-

’مهاراشٽر راجيہ اڀياسڪرم خاڪو ۲۰۱۲‘ موجب سکڻ سيکارڻ جي ترڪيب ۾ ڪيترين ئي تبديليون آنديون ويون آهن. درجو ڏهون سنڌي جمع ڪورس درسي ڪتاب تيار ڪرڻ وقت هيٺيان مقصد ڌيان ۾ رکيا ويا آهن.

۱. درسي ڪتاب ۾ ڏنل نثر ۽ نظم جي مواد کي شاگرد سولائيءَ سان سمجهي سگهي ٿو.

۲. اِمتحاني سوالي پيپر بدران عملي پرچو اِها تبديل آڻڻ سبب ڏنل مواد سان لاڳاپو رکندڙ توري غير لاڳاپو رکندڙ مشغوليون ڏنل آهن. جيئن شاگرد پاڻ عملي ڪاروايون ڪري پنهنجو گيان وڌائي سگهن ٿا.

۳. پار سوال جواب لکڻ بدران پنهنجي عمر ۽ ڪلپنا شڪتيءَ موجب ويچار ظاهر ڪري سگهي.

۴. نثر ۽ نظم سان لاڳاپو نہ رکندڙ ڏنل مشغولين ۾ ٻار پاڻ ٻهرو وٺي ’پاڻ ڪريان، پاڻ سکان‘ اِن متي تي هلي پنهنجي دماغي قابليت وڌائي سگهي.

۵. ٻڌل ۽ پڙهيل ساهتيہ جي جُدا جُدا انگن کي شاگرد پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪري سگهي.

۶. ڊڪشنريءَ جي اِستعمال کي شاگرد وڌيڪ اهميت ڏئي.

۷. ٻوليءَ تي شاگرد پڪڙ حاصل ڪري سگهي جيئن سکيا جي جُدا جُدا ڪيترن ۾ پنهنجا ويچار مُناسب طريقي اِظهار ڪري سگهي.

۸. درسي ڪتاب ۾ گيان رچناواد ۽ مشغولي آڌارت سکيا تي زور ڏنو ويو آهي، جيئن شاگرد جي سکڻ جي لاءِ دلچسپي وڌي ۽ مشغوليون ڪاميابيءَ سان پوريون ڪري سکڻ ۽ سيکارڻ جي پرڪريا ۾ هوُشيار پائيدار بڻي.

۹. پنهنجا آزمودا، ٻڌل / پڙهيل، گهٽنائون، واقعا، آکاڻيون پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪري / لکي سگهي.

۱۰. ديش ڀڳتي، صحت، صاف صفائي، اِنساني جذباتن جو قدر، پاڻ تي ڀاڙڻ اِنهن وشين بابت شاگردن جي سمجهہ صحيح ۽ پُختي بڻجي.

۱۱. شاگرد، گهر، اِسڪول ۽ ديش ڏانهن پنهنجون جوابداريون سمجهي سگهي.

۱۲. پرياورڻ جي سنڀال ڪري سگهي.

فهرست

نثر

نمبر	سبق	ليکڪ	صفحو
.1	آتم وشواس	نامديو ديپ. لاڏلا	1
.2	وتايو فقير	وشنداس آسراڻي	5
.3	نئون يُگ	منوهر چُگهه	8
.4	منگل يان	----	14
.5	زبان	ڊا. نرملا آسناني	18
.6	پسيني جي ڪمائي	ايسر سنگهه بيدي	22
.7	سنتو شهاڻي	وشنو شرما	27
.8	مائڪرو ڪهاڻيون	----	30

نظم

	بيت	شاعر	
.1	گيت	موتي پرڪاش	34
.2	غزل	ايم . ڪمل	37
.3	شاهه جا بيت	شاهه صاحب	40
.4	ڪنول جو گُل	هري دلگير	42
.5	سچ	ليکراج ’عزيز‘	46
.6	ساميءَ جا سلوڪ	چئنراءِ بچومل لُنڊ ’سامي‘	48

END P-2

END P-1

1. آتم وشواس

شري نامديو لاڏلا (1951) پير ڳوٺ سنڌ ۾ ڄاول، شري نامديو لاڏلا سنڌي ڀاشا جو هڪ ناليرو عالم اديب آهي. ’اَحساسن جي اُٿل‘ ۽ ’زندگيءَ جون لڪيرون‘ ٻه ڪوتا سنگرهه ۽ اَدبي غُنچو، ’ساگر جون سِپون‘ ۽ ’ڇهرٽا‘ مضمونن جا مجموعا اٿس.

هن مضمون ۾ جيون ۾ سڦلتا حاصل ڪرڻ لاءِ آتم وشواس جي اَهميت سمجهائي ويئي آهي.

پنهنجو پاڻ ۾ وشواس، اُن کي چيو ويندو آهي آتم وشواس. آتم وشواس هڪ اَهڙي غئبي شڪتي آهي، جنهن جي مدد سان اِنسان پنهنجي هر ڪاريه ۾ سڦلتا حاصل ڪري سگهي ٿو. نه رڳو ايترو، پر اُن جي سهائتا سان اِنسان ٻيا به انوکا ڪم ڪري سگهي ٿو. جڏهن ڪو ماڻهو پاڻ ۾ اِهو وشواس جاڳرت ڪندو ته هو ڪوبه ڪم ڪرڻ جي لائق آهي ۽ هو ڪنيل ڪم کي هر حالت ۾ پورو ضرور ڪندو ته هن کي اُن ڪم ۾ ڪاميابي ضرور ملندي. آتم وشواس رکندڙ پرش محڪم اِرادي وارو ٿيندو آهي.هوُ ڪهڙيءَ به اِستٿتيءَ ۾ چو نه هجي، ڪڏهن به پنهنجو آتم وشواس نه وڃائيندو آهي. جنهن اِنسان کي پاڻ تي وشواس نه هوندو آهي، اُهو ڪڏهن به ڪامياب زندگي نه گذاريندو آهي، اِنسان آتم وشواس جي ٻل سان نيون نيون کوجنائون ڪري، اِنسان ذات کي اَچرج ۾ وجهي ڇڏيو آهي. جاگرافيڪل توڙي وگيانڪ کوجنائون آتم وشواس جو ئي نتيجو آهي. ڪرسٽوفر ڪولمبس تنيءَ ٿڌيءَ جي پرواهه نه ڪري، سمنڊ جا سئر طوفاني هوائن جو مقابلو ڪري هڪ نئين دنيا ڳولهي لڌي، جنهن کي اَڄ اَسين آمريڪا ڪوٺيوُن ٿا. سر آئيزڪ نيوٽن ڪشش ثقل جو قاعدو ڳولهي لڌو. هن جي اِن ڳولها پٺيان، سندس محنت لڳن جو هٿ هو. اِن ڪانسواءِ تار، ٽيليفون، ٽيليويزن، ريڊيو، ريل گاڏي، هوائي جهاز، سبڻ جي مشين، واشنگ مشين، ڪئميرا، ٽائيپرائيٽر، ٽيليپرنٽر ۽ ٻيون کوجنائون اِنسان ذات لاءِ وردان، سک سهنج ۽ خوشيءَ جو باعث بڻيون آهن. اُنهن جي کوجنا ڪندڙن ۾ پنهنجو پاڻ ۾ وشواس هو. ڪم ڪندي هنن ڪڏهن به ٿڪ، گهٻراهٽ، سستي ۽ نا اُميدي محسوس نه ڪئي.

اِن مان صاف ظاهر آهي ته اِنسان هڪ دفعو جڏهن پاڻ ۾ وشواس رکي ، ڪنهن به ڪم جي شروعات ڪندو ته اُن ۾ نشچت سڦل ٿيندو. آتم وشواس آتمڪ شڪتي وڌائي ٿو ۽ ڪهڙي به مصيبت سهڻ جو ٻل پئدا ڪري ٿو.

تين زنگ هلاري، مائونٽ ايوريسٽ جي چوٽيءَ تي چڙهي عالمي رڪارڊ ٽوڙيو. چارلس لمب ائٽلانٽڪ ساگر پار ڪيو. اِهو چمتڪار نه هيو ته ٻيو ڇا هو! جي هنن وٽ آتم وشواس جي ڪمي هجي ها ته هو ڪڏهن به اَهڙو جوکم ڀريو ڪم نه ڪري سگهن ها. پاڻ ۾ پڪو وشواس ڪاميابيءَ جي ڪنجي آهي. جڏهن کي به مکي باز پاڻ ۾ لڙندا آهن ته جيت اُن جي ئي ٿيندي آهي، جنهن جو آتم وشواس وڌيڪ مضبوط هوندو آهي. وڏي ڇلا نگه ۾ به اهو ڇلا نگه ماريندڙ سڦل ٿيندو آهي، جنهن کي پاڻ ئي پربل وشواس هوندو آهي.

پي. ٽي. اُشا جو ئي مثال وٺو، جي سندس آتم وشواس ڪمزور هجي ها ته ڪڏهن به تيز ڊوڙ ۾ رڪاڊ قائم ڪري نه سگهي ها. وشواس قدرت طرفان مليل هڪ وردان آهي، جيڪڏهن اِهو وشواس اَسان پاڻ ۾ رکنداسين ته جهان جي هر ناممڪن ڳالهه ممڪن بڻائي سگهنداسين.

نوان لفظ :-

محڪم : پڪو	جوکم : خطرو	غئبي : لڪل
باعث : سبب	اِستثي : حالت	اَچرج ۾ وجهڻ : عجب ۾ وجهڻ

اَڀياس

سوال ۱ : هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

۱. آتم وشواس جو مطلب ڇا آهي؟

۲. آتم وشواس کان سواءِ زندگي ڪيئن گُذرندي؟

۳. سر آئيزڪ نيوٽن ڪهڙو قاعدو ڳولهي لڌو؟

۴. آمريڪا ڪنهن ڳولهي لڌي؟

۵. ليکڪ موجب ڪاميابي جي ڪُنجي ڪهڙي آهي؟

سوال ۲ : هيٺين سوالن جا جواب تَوري ۾ لکو :-

۱. کوجنا ڪندڙن کم ڪندي ڇا محسوس نہ ڪيو؟

۲. آتم وشواس جاڳرت ڪرڻ سان ڪهڙو فائدو ٿئي ٿو؟

۳. آتم وشواس جا ٻہ اَنوکا مثال لکو.

سوال ۳ : هيٺين لفظن جا ضد لکو :-

سڦلتا، پنيان، سستي، ناممکن

سوال ۴ : ساڳي معني وارا لفظن جا جوڙا ملايو :-

(الف)	(ب)
ظاهر	اوس
سڦل	چٽو
ٻل	ڪامياب
ضرور	طاقت

سوال ۵ : وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو :-

پنهنجو، سمنڊ، سگهنداسين، تہ، شڪتي، تيز

پورڪ اَڀياس

(١) تڪر تي عملي ڪم

اِن مان صاف ظاهر .... ممڪن بڻائي سگھنداسين.

(i) ڏنل سوال موجب تڪر مان صحيح لفظ ڳولهيو.

(الف) ضد ڳولهيو : ناڪاميابي .... طاقتور ....

(ب) صفتون ڳولهيو: صفائي .... مضبوطي ....

(پ) هم آوازي لفظ ڳولهيو : هار .... ميز ....

(ii) آتم وشواس ۾ آتم + وشواس ٻه لفظ آهن اَهڙي نموني چوڪندي مان ”آتم سان ٺهڪندڙ“ لفظ ڳولهي لکو:-

(الف) آتم ....

(ب) آتم ....

(پ) آتم ....

(پ) آتم ....

جوڳ ، گهر، گيان ،
ٻوڌ ، آسمان، ڪتا،
پينسل، کهاڻي، شڪتي

(iii) پاڻ ۾ درڍ وشواس ڪاميابيءَ جي ڪُنجي آهي. اِن بابت پنهنجا رايا پيش ڪريو .

(iv) چوڪندا پريو:

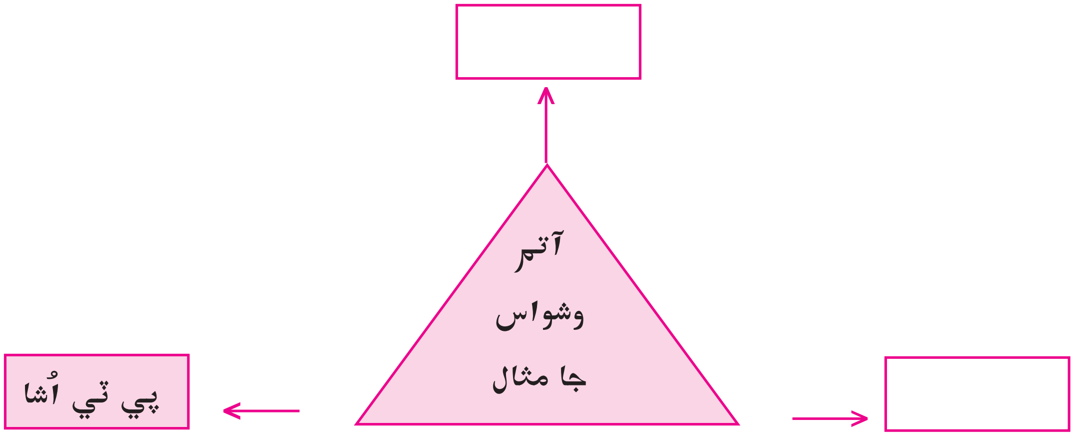

(2) توهين پنهنجي جيون جي اَهڙي ڪا گهٽنا قصو لکو جنهن ۾ توهين پنهنجي آتم وشواس جي ٻلَ سان پار پيا هجو.

(3) هينيان لفظ ڪم آڻي آڪاڻي ٺاهي لکو : بادشاهه، ڪوڙيئڙو، پلنگ، جنگ ڪٽڻ

ڀارت جون مهلا رانديگر

١. ڪرنم ماليشوري :

”وزن کڻڻ (Weight Lifting) ۾ ڀارت جي پهرين مهلا جنهن آلمپڪ راندين ۾ سن 1995 ۾ ميڊل کٽيو. ڪيس 1995ع ۾ ڀارت سرڪار راجيو گانڌي کيل رتن اِنعام سان سنمانت ڪيو. سن 1999ع ۾ ڪيس ’پدم شري‘ اِنعام سان نوازيو ويو.

٢. اَنجوُ بابي جارج :

سن 2003 ۾ پئرس ۾ ورلڊ چئمپينشپ اِن اَٿليٽڪس ۾ لانگ جمپ ۾ برانز ميڊل کٽي ڀارت جو نالو اوچو ڪيو. ساڳئي نموني سن 2005ع ۾ IAAF ۾ گولڊ ميڊل کٽي شاندار جيت حاصل ڪئي.

٣. پي. وي. سنڌو :

پهرين ڀارتيہ رانديگر جنهن بئڊمنٽن راند ۾ 2016 آلمپڪس ۾ سلور ميڊل حاصل ڪري جيت جو نغارو وڄايو. تازو سن 2017ع ۾ ڪوريا راندين ۾ پڻ ميڊل کٽي نالو ڪمايو. سن 2015ع ۾ ڪيس پدم شري اِنعام سان نوازيو ويو.

٤. ساڪشي ملِڪ :

2016 آلمپڪس راندين ۾ ڪُشتيءَ ۾ برانز ميڊل کٽيو. اِن راند ۾ هوءَ پهرين رانديگر ٻڻي جنهن 58kg قسم ۾ ڀاڱہ وٺي، ميڊل حاصل ڪيو.

C6CK9H

2. وتايو فقير

وشنداس آءِ آسراڻي (1924-1989) ريلوي ۾ ملازمت ڪندي بہ ساهتيہ ۾ اڻٿڪ چاهہ رکندو هو. هن اٽڪل ٽيهارو ڪن سال ڪيترائي ليک، اسڪيچ ۽ سڪيادائڪ ٽوٽڪا لکي سنڌي ٻولي ۽ ساهتيہ جي خدمت ڪئي. خاص ڪري انوکن وشين يا وساريل ورقن تي قلم هلائيندو رهيو ۽ پنهنجي هڙان وڙان پستڪ ڇپائيندو رهيو. هن ليک ۾ سنڌ جي هڪ مشهور ڏند ڪٿائي شخصيت وتايي فقير جي جيون مان انوکا مگر سڪيادائڪ ٽوٽڪا ڏنل آهن.

اَسان جي سنڌ سڀوريءَ ۾ اَنيڪ مهان آتمائون، ساڌو سنت، درويش، المست، پريوءَ جا پيارا، الله لوڪ، فقير، لاطمع ۽ مالڪ جي ڏنل مستيءَ ۾ مست مستانا ٿي گذريا آهن. اَهڙن السمتن مان وتايو فقير بہ هڪ آهي. سنڌ ۾ هيءُ شخص پنهنجن ڳالهين ۽ ٽوٽڪن ڪان مشهور آهي. هنن جي هلت چلت اهڙي هوندي هئي جو ڪي ماڻهو چڙيو يا وري مست ڪري سمجهندا هئا.

ظاهر ۾ تہ وتائي، تعليم ڪين ورتي هئي، مگر مالڪ جي ڏنل مستيءَ ۾ اهڙو تہ مست رهندو هو جو وڏن وڏن عالمن کي بہ شهہ ڏيئي ويو. هن جي هرهڪ ٽوٽڪي ۾ عالماڻا گُفتا ۽ مطلب ڀريا نقطا سمايل هئا. هن کي هندو خواهہ مسلمان پائيندا هئا ۽ ڪيس سڪ مان سڏي ماني کارائيندا هئا. هو نڪو ڪنهن ڪان ڪو مال وٺندو هو ۽ نہ وري ڪا تمنا ئي رکندو هو. هن کي ويهڻ، رهڻ يا سمهڻ لاءِ ڪو هڪ نڪاڻو، جاءِ يا آستان ڪونہ هوندو هو. مرضي پويس تہ ڪنهن گهٽيءَ ۾ لٽو اوڙي سُمهي پوندو هو ۽ مرضي ٿيس تہ ڪيڏانهن گُمهڻ هليو ويندو هو. مطلب تہ رمتو جوڳي هوندو هو.

هڪ ڏينهن وتايو فقير ڪنهن وڏيري جي شاديءَ تي فقيري لباس اوڙي پهتو تہ ڪيس دروازي تي ئي روڪيو ويو ۽ اندر وڃڻ ڪان ڪيس منع ڪئي ويئي. هِن ڇا ڪيو جو ترت وڃي ڪٿان اُوچا ڪپڙا وٺي پائي ڪري وري ساڳئي هنڌ آيو تہ ڪيس شان مان ۽ عزت سان اندر وٺي وڃي ويهاريو ويو ۽ شاديءَ ۾ تيار ٿيل سڀ طعام کاڌي

لاءِ آٽي ڏنا ويا. وتايو پاڻ کان اَڳ هٿ ۾ ڪاڏو کڻي ڪپڙن کي آڇيندي چوڻ لڳو. ”ڪائو، ڪائو، خوب ڪائو. اوهانجي ڪري مونکي به ڪائڻ لاءِ مليو آهي.“ تنهن تي ماڻهن پڇيس ته ”اهو ڇا پيو ڪرين؟“ وتائي وراڻيو ته ”هينئر ئي ٿورو اڳ غريباڻن ڪپڙن ۾ آيم ته دروازي کان اندر به گهڙڻ ڪونه ڏنو ويو، پوءِ جڏهن وڃي هيءُ اوچا ڪپڙا پاتا ته شان مان سان اندر آڻي هيءُ طعام ڏنا ويا آهن. تنهن لاءِ اِهي آڇيان به ڪپڙن کي ئي پيو، جنهن ڪري هيءَ عزت ملي آهي!“

وتائي فقير جي ڏينهن ۾ راشن جو زمانو ڪين هو ۽ غريبن وٽ ڏوڪڙ ڪٿي، جو اَناج ميسر ڪري رکن. وتائي جي ماءُ به پوڙهيو ڪري پيئي گذران ڪندي هئي. آٽي ۽ چاڙهه واري ڪار هين. هڪ ڏينهن وتائي فقير ٻاهران تڪڙو ايندي ماءُ کي چيو : ”امان، ڏاڍي بک لڳي آهي، ماني آڻ ته ڪاوان.“ ماڻس چيو : ”اَبا! اَڄ ته اَن جو داڻو به ڪونهي. پيسو ڏوڪڙ به ڪونهي جو بزار مان اَن وٺي اچان. تون ته سڄو ڏينهن الله الله لڳائي وينو آهين. اڄ ڏسان ته تنهنجو الله ڪيئن ٿو اَسانجي پورت ڪري.“ فقير کان ڏوراپو سٺو نه ويو، سو سڌو رخ ڪيائين مسجد ڏانهن. اُتي گنبذ تي چڙهي ويو. پنو، مس ۽ قلم کڻي مٿي آسمان ڏانهن منهن ڪري چيائين : ”الله سائين، اگر ڪٿو هڄين ته هٿ لکي ڏي....“ اڃا ائين چيائين مس ته مسجد ٻاهران ڪنهن ڪيس سڏ ڪيو، ڏسي ته هڪ ماڻهو گڏه تي اَن جي ڳوڻ ڪنيو بينو آهي. جنهن ڪيس چيو ته” هيءَ اَن جي ڳوڻ وڏيري تو لاءِ موڪلي آهي. “ اهو ڏسي فقير ڪلندي چيو : ”واه! رب واه! لکي نيٺ ڪونه ڏنئه، باقي اَن سو موڪلي ڏنئيه.“

هڪ ڏينهن وتائي فقير الله سائينءَ کان پئي دعا گهري. هٿ مٿي کڻي، سوال ڪندو، پوئتي ٿي هلندو ويو، پنيان هڪ کڏ هئي، سو اوچتو ئي اوچتو وڃي اُن ۾ ڪريو. وتائي ڪپڙا ڇنڊيندي، منهن مٿي ڪري چيو : ”الله سائين! دعا نه ٻڌين ته نه ٻڌ، پر ڌڪا ته نه ڏي؟“

وتائي فقير جا ٽوٽڪا ظاهري طرح اَسان کي کلائين ۽ وندرائين ٿا، پر جيڪڏهن اِنهن ٽوٽڪن ۾ اَسين اونهو ويندا سين ته هرهڪ ٽوٽڪي مان سبق ۽ سکيا ملندي، جن ۾ اَصل راز سمايل آهي ته اي اِنسان! تون هن سنسار ۾ آهين ايشوري اَمانت..... پر تون جڏهن اَمانت ۾ خيانت ٿو ڪرين ته خود غرضيءَ جو غلام ٿو بڻجين ۽ پوءِ سڪ ۽ سچائي، سرت ۽ ساڃهه، مُروت ۽ ماڻهپو، نيڪي ۽ ايمانداري تو وٽان موڪلائي وڃن ٿا. تون فقط پنهنجي پيٽ جي چوڏاري چڪر پيو ڏين. اِن لاءِ تون جيري خاطر ٻڪري ڪُهين ٿو. غريبن جا حق مارين ٿو. اِن بعد به تنهنجو لوڀ ۽ لالچ وڌندي رهي ٿي .... تنهن لاءِ اي انسان! تون خود غرضيءَ جي غلاظت کان پري رهه ۽ اَمانت ۾ خيانت نه ڪري اِنسانيت واري راهه اختيار ڪر.

نوان لفظ :

سڳُوري = سچي، سموري | لاطمع = اِڇا ڪانسواءِ | شهه ڏيڻ = مات ڏيڻ، هارائڻ

مُروت = لحاظ | ميسر = موجود | عالماڻا = اوچا | خيانت= ٺڳي

جيري خاطر ٻڪري ڪُهڻ = پنهنجي ٿوري فاعدي لاءِ ٻين جو گهڻو نقصان ڪرڻ

اَڀياس

سوال ١ : هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(الف) وتائي فقير کي رمتو جوڳي ڇو ٿو چيو وڃي؟

(ب) وتائي فقير جي ٽوٽڪن ۾ ڪهڙو راز سمايل آهي؟

(ٻ) شاهوڪار جي شاديءَ تي وتائي فقير ڪهڙي ڳالهه محسوس ڪئي؟

سوال ٢ : هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهنکي چيا آهن؟

١) ”ڪائو، ڪائو، خوب ڪائو، اَوهانجي ڪري مونکي به ڪائڻ لاءِ مليو آهي.“

٢) ” واه! رب واه!“

سوال ٣ : خال ڀريو .

١) وتائي فقير جي هلت چلت اَهڙي هوندي هئي جو ڪي ماڻهو ڪيس .... ڪري سمجهندا هئا.

٢) اللهم سائين! دُعا نہ ٻڌين تہ نہ ٻڌُ ، پر .... تہ نہ ڏي

٣) لکي نيت ڪونہ ڏِنئِہ باقي .... سو موڪلي ڏنئہ.

سوال ٤ : (الف) ضد لکو :-

مالڪ، اندر، عزت، دُعا، وڏو

(ب) صفتون ٺاهيو :-

مشهوري، شانُ، ڏينهن، اِيمان، مطلب

پورڪ اَڀياس

١. تڪر تي عملي ڪم

وتائي فقير جا ٽوٽڪا .... راهہ اختيار ڪر.

(i) مناسب لفظ چوڪنڊن ۾ لکو :-

سبق ۾ [ ] ← وتائي فقير جا ٽوٽڪا → ڪلاڪئين ۾ [ ]

(ii) برئڪيٽ ۾ ڏنل لفظن مان مناسب جواب ڳولهي ليڪ ڏنل لفظ بدلايو.

(ڳجهہ، اَمانت، خود مطلبي)

(١) تون خود غرضيءَ جي غلاظت کان پري رهہ.

(٢) جن ۾ اصل راز سمايل آهي.

(iii) 'سِڪ ۽ سچائي' ساڳئي اَکر 'س' سان شروع ٿيندڙ لفظ آهن. اَهڙا جوڙا ڳولهيو جيڪي ساڳئي اکر سان شروع ٿيندڙ هجن.

(iv) اِنسان وتائي جي ٽوٽڪن مان گهڻو ڪجهہ سکي سگهي ٿو. اِن بابت پنهنجا ويچار لکو.

٢. وتائي فقير جو ٻيو ڪو قصو پڙهي، ڪلاس ۾ ٻڌايو.

C6LGB5

3. نئون يڳ

منوهر چڳهه، آڪاشواڻي ممبئي اِستيشن تي سنڌي سيڪشن ۾ پروگرام ايگزيڪيوٽو آفيسر طور خدمت انجام ڏيندي سنڌي ڪلچر کي فروغ ڏيڻ لاءِ هر ممڪن ڪوشش ڪندي اُتان رٽائرمينٽ ورتي. هن جون ڪيترين ئي ڪهاڻيون ريڊيو تان نشر ٿي چڪيون آهن ۽ سندس ٻه ڪهاڻي سنگره ’نئون يڳ‘ ۽ ’رات گذري ويندي‘ لکيل آهن.

اڄ جي سڀيه سماج ۾ عورت کي مرد جي سمان حق ڏيڻ سان گڏوگڏ سندس عزت ۽ آبرو وڌائڻ لاءِ موجوده ڪهاڻيءَ جي پلاٽ جي گهڙت ڪيل آهي.

ديوان چئنراءِ جي موت کان پوءِ ڏهين ڏينهن ڪريا ڪرم لاءِ سندس پٽني راڌا پنهنجي ڌيءَ ڪملا کي ساڻ ڪري ديوان جي سنڪن جو ڪلش کڻي ناسڪ ۾ گوداوري نديءَ جي تٽ تي اچي پهتي. پنڊي جي سامهون ڪلش رکي چيائين :

”منهنجي گهوٽ جي سنڪن جو ڪلش آهي. جل پروان ڪرڻو آهي پتا جو ڪريا ڪرم ان جي ڌيءَ ڪملا ڪندي.“

پنڊو ڪڏهن ڪلش کي ته ڪڏهن ڪملا جي چهري کي ڏسي رهيو هو. جڏهن ڪوبه فيصلو ڪونه ڪري سگهيو تڏهن پوٿيءَ جا ورق ورائيندي چيائين :

”شاسترن ۾ پراڻيءَ جي ڪريا ڪرم جو حق پٽ جي سنتان کي ئي ڏنو ويو آهي. ڪنيا ته ڪريا ڪرم ڪري ئي نٿي سگهي. پراڻيءَ جي سدگتيءَ لاءِ ڪريا ڪرم شاسترن پٽاندڙ هئڻ گهرجي.“

اهو چئي پنڊو چپ ڪري ويهي رهيو. راڌا جي ڪنن تي پنڊي جا اکر پوريءَ ريت پيا يا نه خبر ڪونه آهي. پر ايترو ضرور سمجهه ۾ آيس ته ڪريا ڪرم لاءِ هن جي پٽ ونود جي ضرورت آهي. راڌا سچ ته ماضيءَ جي تصويرن ۾ کوهجي ويئي.

چار سال اڳ ..... ممبئيءَ جو سهارا هوائي اڏو .... رات جا ٻه وڳا هئا! ديوان چئنراءِ جو سمورو پريوار هن جي زال راڌا ۽ ڌيءُ ڪملا، ونود کي آمريڪا وڃڻ لاءِ هوائي جهاز ۾ چاڙهڻ لاءِ آيل هئا. ونود، ديوان چئنراءِ جو سڪيلڌو پٽ هئو. هن هينئر ئي M.Sc فرسٽ ڪلاس ۾ پاس ڪئي هئي. ڪيميڪل ٽيڪنالاجيءَ ۾ Ph.d ڪرڻ لاءِ هو آمريڪا وڃي رهيو هو. ونود کي ڇڏي باقي سڀني جا چهرا لٿل هئا. راڌا جي اکين ۾ ڳوڙها تري رهيا هئا. هوءَ انهن ڳوڙهن کي روڪڻ جي پوري ڪوشش ڪري رهي هئي. ڪملا به ڀاءُ کي جهلُ ڏيڻ لاءِ اڌ ڪلندي اڌ رُئندي ڀاءُ سان هِتان هُتان جون ڳالهيون ڪري رهي هئي. پر ديوان صاحب ته ڪنڌ هيٺ ڪري ڪنهن ڳوڙهي ويچار ۾ هو. اوچتو اناؤنسمينٽ ٿي :

”نيويارڪ ڏانهن ويندڙ فلائيٽ نمبر 304 جا ياتري هوائي جهاز ڏانهن روانا ٿين.“

ونود اُٿيو. پهريائين ماءُ کي ۽ پوءِ پيءُ کان پيرين پيئي موڪلايائين. ڪملا کي سڪ سان ڀاڪر پاتائين. ڪنهن جي زبان مان هڪ اکر به ڪونه اُڪليو. ونود هڪ وڏي هال ڏانهن پنهنجن کان پري هلندو ويو. ٽي جسم ان وڇوڙي کي تيستائين ڏسندا رهيا، جيستائين ونود هڪ موڙ تان مڙندي اکين کان اوجهل ٿي ويو. ديوان صاحب لاءِ هيءُ وڇوڙو سهڻ محال هو. هو پر ۾ پيل ڪرسيءَ جو سهارو وٺي ويهي رهيو. هن جي اکين ۾ ڳوڙها تري آيا.

راڌا گهر پهچي پنهنجو صبر وڃائي ويٺي وڏي واڪي ديوان کي چيائين :

”جي پٽ ۾ ايترو موهه اٿوَ ته هن کي پرديس وڃڻ ئي ڇو ڏنوَ. هاڻي ڇا ٿيندو منهن سُڃاڻڻ مان يا اونڌي منجي ڀائڻ مان! پڙهڻ ويو آهي ڪو عمر پر لاءِ ته ڪونه ويو آهي. جلد واپس اچي ويندو. ”ايڏو موهه ڪو نهي تو! ڀاڻ کي همٿ ڏيو!“

ديوان چئنراءِ آهستي وراڻيو : ” هن گهر ۾ منهنجي ڪير تو ٻڌي، سڀني کي پنهنجي مت آهي. ونود کي موڪل ڏيڻ لاءِ منهنجي مرضي اصل ڪونه هئي پر اڄ ڪالهه جي نوجوانن کي ڪير سمجهائي. چون، هت ڇا رکيو آهي، نه آهي پڙهائيءَ جو قدر، نه آهي جيون جو سک. پر سچ اهو آهي راڌا، ته هيءَ پيڙهيءَ پنهنجي سک لاءِ پريشان آهي. هنن کي وڏن جي سک ۽ پيار جو ڪوبه اونو ڪونه آهي. نه آهي هنن کي پنهنجي ماءُ پيءُ جو خيال ۽ نه پنهنجي ديش سان لڳاءُ : سڀ جو سڀ خود غرض ٿي پيا آهن. خير! جتي به هجي، شل خوش هجي! اَسان جو ڇا! اسان ته پنهنجا ڏينهن ڪاٽي چڙهيا آهيون.“

ديوان هڪ ٿڌو شوڪارو پري اُٿي ڪڙو ٿيو.

وقت پنهنجي رفتار سان هلندو رهيو، ٽي سال گذري ويا. ونود جي Ph.d لاءِ ٿيسز تسليم ڪئي ويئي. هن کي آمريڪا جو گرين ڪارڊ ملي ويو هئو. ونود هاڻ ڪنهن ريسرچ ليبارٽريءَ ۾ کوج جو ڪاريه ڪري رهيو هئو. ونود جي آيل خط ۾ راڌا ۽ ديوان صاحب کي فقط اها ئي خبر جاڻڻ جي اُتسڪتا هئي ته ونود ڪڏهن تو گهر واپس اچي : پر هر خط ۾ اها خبر غير موجود هوندي هئي. هر خط پڙهڻ کان پوءِ هنن کي ڪيترن ڏينهن تائين ملول رهڻو پوندو هو. وري نئين سر ٻئي خط جو اِنتظار شروع ٿيندو هو. راڌا پنهنجي پتار کي ڏي ڏيڻ لاءِ چوندي هئي .

”توهان اَجايو ٿا پريشان ٿيو. پکي به هر شام پنهنجن آکيڙن ڏانهن واپس ورندا آهن. اسان جو ونود ته انسان آهي. هڪ ڏينهن ضرور واپس ايندو.“

پريشان ديوان صاحب کي اهو دليل ڪونه آئڙيو چيائين :

”راڌا! جن کي پرديس جو چشڪو لڳو آهي ۽ پنهنجي وطن کي، پنهنجي گهر کي دور ڪري ٿا ياڻئين : سي پر ڪٽيل پکين جيان آهن. هنن وٽان پنهنجي آشيانن ڏانهن واپس ورڻ جي اُميد ڪرڻ ناداني آهي. منهنجو من تو چوي ته هاڻ هن جو منهن ڏسڻ منهنجي نصيب ۾ نه آهي.“

ديوان چئنراءِ کي وڏي عمر ۾ پنهنجي پٽ جو وڇوڙو گُهٽي جيان ڪائي رهيو هو. نبل سرير ست سهي ڪونه سگهيو ۽ وڃي ڊاڪٽر جي پڙ پيو. ڊاڪٽرن هن جي بيماريءَ کي نالو ڏنو. ’هارٽ انجائنا‘ يعني دل جي ڪمزوري ديوان صاحب بسترو پڪڙيو. راڌا ۽ ڪملا ڏينهن رات هن جي شيوا ۾ لڳيون رهيون.

هڪ ڏينهن ڪملا پنهنجي ڀاءُ کي هڪ مختصر خط لکيو.

”پريه ونود!

دادا دل جي بيماريءَ جو شڪار ٿي پيو آهي. دوا درمل ٿئي پيو. ڪجهه فائدو به اَٿس. مان سمجهان ٿي ته دادا تنهنجو وڇوڙو جهيلي نه تو سگهي، ٿي سگهيئي ته سڀ ڪجهه ڇڏي واپس هلي اچ. تو بن هيءُ گهر اُٻاٽڪو ٿي پيو آهي.

ونود خط جو جواب ٽن مهنن کان پوءِ ڏنو. خط نه هو. ناسور، نشتر، ٽنبڻ جي برابر هو.

پريہ ڪملا !

تنهنجو خط پڙهي مان اِن رايي تي پهتو آهيان تہ اسين سڀ پارتواسي هميشھ سينٽيمينٽل يعني ڀاوُڪ آهيون ۽ حقيقت جي پرک اسان ۾ ڪونہ آهي. اِن سببان ئي اسان پٺتي پيل آهيون. مان اهم ڪوج ڪاريہ ۾ مشغول آهيان ۽ ايندڙ ٽن چئن سالن تائين وطن ورڻ جو سوچي بہ نہ ٿو سگهان. جيڪڏهن منهنجو ڪوج ڪاريہ سڦل ٿيو تہ مونکي آمريڪا سرڪارِ طرفان اِنعام ملندو. دادا کي اها جهرڪ ۽ جهرڪيءَ جي ڪهاڻي ياد ڏياريائج جيڪا هو ننڍي هوندي اسان کي ٻڌائيندو هو. هڪ جهرڪ ۽ جهرڪيءَ هڪ آکيڙو اڏين ٿا. آکيڙي ۾ ننڍڙا چوزا جنم وٺن ٿا، آکيڙي ۾ چوُن چوُن جي آنندميہ گونج ٿئي ٿي. جهرڪ جهرڪي چوُزن لاءِ هتان هُتان ڪاڌو آڻي رکن ٿا. چوُزن کي کارائين ٿا. چئن هفتن ۾ چوزا وڏا ٿين ٿا. پيءُ ۽ ماءُ هنن کي اُڏامڻ سيکارين ٿا. هڪ ڏينهن اُهي چوُزا پيءُ ۽ ماءُ کي ڇڏي ڦر ڪري اوچي آسمان ڏانهن پنهنجا پنکہ پکيڙي اوچي اُڏام پرين ٿا ۽ بس....

هڪ نئين شخصيت جو نرماڻ ٿئي ٿو. شايد نئين يُگہ جي بہ اها ئي ڪهاڻي آهي.

ڪملا! مان هن خط سان پنهنجي دوست جينيءَ جو فوٽو موڪلي رهيو آهيان. اُميد توکي ضرور پسند ايندءُ. جيني هاڻ مون سان ئي گڏ رهندي آهي .

ڪملا ۽ راڌا اها چٺي ديوان کي ڪونہ ڏيکاري. راڌا چٺي پڙهي ٽُڪرا ٽُڪرا ڪري ڦاڙي ڦٽي ڪري ڇڏي. هن من ئي من ۾ فقط ايترو چيو :

”نالائق! اسان اِنسان آهيون. اسين نہ ڍور آهيون ۽ نہ پکي آهيون. دل تہ چوي ٿي تہ توکي ڪو پاراتو ڏيان، پر نہ جت هُجين شل آباد هُجين، شل ڪوسو واءُ نہ لڳيئي!

ونود جي اُن چٺي اچڻ کان هڪ مهنو پوءِ جي ڳالھ آهي، ديوان هڪ ڏينهن صبوح جو ننڊ مان اُٿيو. راڌا کير جو گلاس آڻي هن جي هٿ ۾ ڏنو. ڪملا پنهنجي پيءُ جي پاسي ۾ ويٺي هئي. ديوان هڪ ڍڪ کير جو پيو چهري تي مڌر مسڪراهٽ هئس، چيائين.

”راڌا! رات سپني ۾ ونود ڏٺم، وڏو ماڻهو ٿي ويو آهي تون بہ هاڻي نُنهن جي تلاش شروع ڪري ڇڏ، ونود ايندو تہ جلد ئي اُن جي شادي ڪرائي ڇڏبي.“ راڌا موڙهو ڏيئي اُٿي ڪڙي ٿي. ويندي ويندي چيائين..

”موھ جي ڦاسي ڇڏيو. پنهنجي صحت جو خيال ڪريو. سپنا ڏسڻ بند ڪريو. سچ اهو آهي تہ ونود هاڻي واپس ڪونہ ايندو. هو وني بہ اُتي ئي وني ويٺو آهي.“

ديوان صاحب جي مُنهن جو پنو لهي ويو، کير جو گلا س هن جي هٿ مان ڪري پيو، هن جو ڪنڌ لڙڪي ويو، ڪملا کان رڙ نڪري ويئي. راڌا ڊوڙي آئي، ائين ئي سڀ ڪجھ سماپت ٿي ويو. ڪملا پاءُ کي ٽيليفون ڪرڻ جي لاءِ ٽيليفون جو چوڱو هٿ ۾ کنيو تہ ماڻس پريان ئي رڙ ڪري چيس.

”خبردار جي پاءُ کي فون ڪيو اٿيئي!، هاڻ هو ڇا اچي ڪندو، مان هن جو مُنهن بہ ڏسڻ نٿي چاهيان. هوُ هڪ ڪنگال اِنسان آهي. هو ڇا ماءُ پيءُ جو قرض چُڪائي سگهندو! مان هن کي اِن قرض کان مُڪت ٿي ڪري ڇڏيان.“

ڪملا ٽيليفون جو چوڱو هيٺ رکي ڇڏيو.

ديوان جي موت کان پوءِ سڀني مٽن مائٽن راڌا کان ونود جي اچڻ جي بابت پڇيو، پر هن ڪنهن کي سنئون جواب ڪونہ ڏنو، ڪن ڪيس صلاح ڏني تہ :

”راڌا! تون ديوان جي سنڪن جو ڪلش رکي ڇڏ، جڏهن ونود آمريڪا مان واپس ايندو تڏهن هو هردوار يا ناسک ۾ وڃي سنڪن کي جلد پروان ڪري ايندو. اهو فرض هُن جو آهي.“

راڌا نهر مان وراڻيو : ”مان ونود لاءِ ڇو ترسان! ڪريا ڪرم جو فرض هاڻ ڪملا تي آهي. منهنجي لاءِ ڌيءُ ۽ پُٽ ۾ ڪوبہ فرق نہ آهي. زمانو بدليو آهي، قانون بدليو آهي، پوءِ سماج ڇو نہ ٿو بدلجي! ڪيترو وقت پُٽ پُٽ ڪري پيو جيئبو. ٻنهي کي ساڳيا حق آهن تہ پوءِ ٻنهي جا ساڳيا فرض ڇو ڪين آهن. ڏهين ڏينهن سنکن جو ڪلش ڪملا ئي پروان ڪري پنهنجو فرض پورو ڪندي. اِن لاءِ هن کي ڪير بہ روڪي نٿو سگهي.“ راڌا اُن اُديش سان ئي ديوان جي موت کان ڏھ ڏينهن پوءِ ناسک ۾ اچي گوداوريءَ نديءَ جي تٽ تي پهتي هئي.

خبر نہ آهي راڌا اجان ڪيترو وقت ماضيءَ جي تصويرن ۾ ڪوهيل رهي ها، پر ڪملا پنهنجي ماءُ کي ويچارن ۾ ٻڏل ڏسي سندس هٿ پڪڙيو ۽ چيائين :

”مما! هاڻي ڇا ڪريون؟ پنڊو تہ ڪريا ڪرم ڪرائڻ لاءِ تيار ڪونہ آهي.“

ڊيءُ جو آواز ٻڌي ڄڻ راڌا ننڊ مان جاڳي اُٿي. ڊيءَ کي چيائين :

”ڪٿ ڪلش! هل مون سان! اهو فرض اڄ ڊيءُ کي ئي نڀائڻو پوندو!“

نديءَ جي تيز وهندڙ ڌارا ۾ ماءُ جي آديش سان ڪملا سنڪن جو ڪلش اونڌو ڪري سنڪن کي جل پروان ڪيو. ٻنهي ماءُ ۽ ڊيءُ گڏجي گوداوريءَ کي پرڻام ڪيو. راڌا پنهنجي ڊيءُ جي مٿي تي هٿ رکيو ۽ چيائين :

”ڪملا پُٽ تو اڄ پنهنجو فرض پورو ڪيو!“

پري ڪان پنڊو اکيون ڦاڙي نئين يگ کي ڏسندو رهيو.

نوان لفظ :

سَنڪ - هائيون	ڊي - اَڌت	پتار - گهوٽ	اوجهل - غائب
وني - ڪنوار	آئڙڻ - وڏڻ	ڪوسو واءُ لڳڻ - تڪليفون ڏسڻ	

اَڀياس

سوال ا : هيٺين مان هرهڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو:-

(i) ونود آمريڪا ڇو ويو هو؟
(ii) ديوان ڇٽنراءِ جي پٽ جي وڇوڙي ۾ ڪهڙي حالت ٿي؟
(iii) ڪملا پنهنجو فرض ڪيئن پورو ڪيو ؟
(iv) راڌا ديوان ڇٽنراءِ کي وڏي واکي ڇا چيو؟

سوال ٢ : هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :-

(i) پُٽ ۽ ڊيءَ بابت راڌا جا ڪهڙا ويچار هئا؟
(ii) ڇوڪرين کي ڪهڙا قانوني حق مليل آهن؟

سوال ٣ : ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو :-

(الف)	(ب)
هائيون	مُشڪل
ڊي	سنڪ
مُحال	آڌُت
اُٻاڻڪو	ڪنارو
غائب	اڪيلو
تٽ	اوجهل

(ب) هينيان جملا ڪنهن، ڪنهن کي چيا آهن :-

(١) ”منهنجي گهوٽ جي سنڪن جو ڪلش آهي.“

(٢) ”ايڏو موهه ڪو نهي تو!“

(٣) ”اسين سڀ پارتواسي هميشهه سينٽيمينٽل يعنيِ ڀاوُڪ آهيون.“

سوال ۴ (الف) ضد لکو :-

وڇوڙو، جنم، آباد، حاضر

(ب) صفتون ناهيو :-

دردُ، سال، شخص، پريشاني، وهم

(ث) هينين اصطلاحن جي معنيِ ڏيئي جملن ۾ ڪم آڻيو.

ڪوسو واءُ نہ لڳڻ، اوجهل ٿيڻ، ڏيِ ڏيڻ، منهن جو پنو لهي وڃڻ

(د) وياڪرڻ موجب ٻالهائڻ جا لفظ سڃاڻو :-

مان، لاءِ ، ايماندار، شاباس، ڪلش.

پورڪ اَڀياس

١. ٽڪر تي عملي ڪم :-

وقت پنهنجي رفتار سان .... هن جي شيوا ۾ لڳيون رهيون.

(الف) راڌا پنهنجي گهوٽ کي دلاسو ڏيڻ لاءِ چوندي هئي.

(ب) ڪمزور سرير صدمو سهي نہ سگهيو.

(پ) وقت نہ رُڪيو.

(پ) توهان ناحق وياڪل ٿيو ٿا.

(ii) ٽڪر ۾ انگريزي لفظن جو اِستعمال ٿيل آهي مثال گرين ڪارڊ وغيره اَهڙا لفظ ڳولهي لکو :

(iii) هڪ سٽ ۾ جواب ڏيو :-

(الف) ونود ڪهڙي ڊگري حاصل ڪئي؟

(ب) دل جي بيماريءَ جو نالو لکو.

(iv) پرديس ۾ ويندڙ ’پَرَ ڪٽيل پکين جيان آهن‘ اِن سٽ جي سمجهاڻي لکو :-

(v) جوڙا ملايو : -

(۱) آشيانا	(۱) بيوقوفي
(۲) وطن	(۲) گهر
(۳) ناداني	(۳) صحيح سبب (ترڪ)
(۴) دليل	(۴) ديش

(vi) مثال سمجهي خاڪو پورو ڪريو :

ڏنل لفظ	صفت	اِسم
پريشان ديوان صاحب	پريشان	ديوان صاحب
وڏي عُمر	....	....
....	....	سرير
....	تي	....

2) اُپٽار لکو : 'دوست اُهو جو اوکي ويل ڪم اَچي.'

3) ڏنل مثال موجب خالن ۾ مناسب لفظ لکو :

اکر : ر، ي، ت

جملا : (۱) ڪمان مان نڪتل .... واپس نہ ايندو .

(۲) اَڄڪلهہ تہ ڏياريءَ تي ڪانا ٻارڻ هڪ سُني .... سمجهي ويندي آهي.

(۱) اکر : س، ق، م

جملا : (۱) ڪورٽ ۾ شاهدي ڏيڻ کان اڳ .... ڪٽڻو پوندو آهي.

(۲) وقت گذرندي .... ئي نہ پئي آهي.

(۲) اکر : ر، گ، ن

جملا : (۱) اسان جي .... ۾ شاهي گُلن جو نماءُ ٿيو.

(۲) قدرت جا عجيب .... آهن.

(۳) اکر : ر، ز، و

جملا : (۱) .... اوير کان سڄ اُپرندو آهي.

(۲) سنيتا ڪاوڙ وچان .... سان دروازو بند ڪيو.

(۴) اکر : ر، ڳ، و

جملا : (۱) سامان .... هو، ڪوليءَ کي سڏ ڪرڻو ئي پيو.

(۲) واهڻن جي دونهن سبب ڦقڙن جا .... وڏي ويا آهن.

(۵) اکر : ع، م، ل

جملا : (۱) .... اِنسان جي ٽين اکہ آهي.

(۲) علم .... بنا اَڌورو آهي.

C6VCCS

4. منگل يان

هي سبق سمپادڪ منڊل پاران تيار ڪيو ويو آهي. هن سبق ۾ منگل يان بابت ڄاڻ ڏني ويئي آهي.

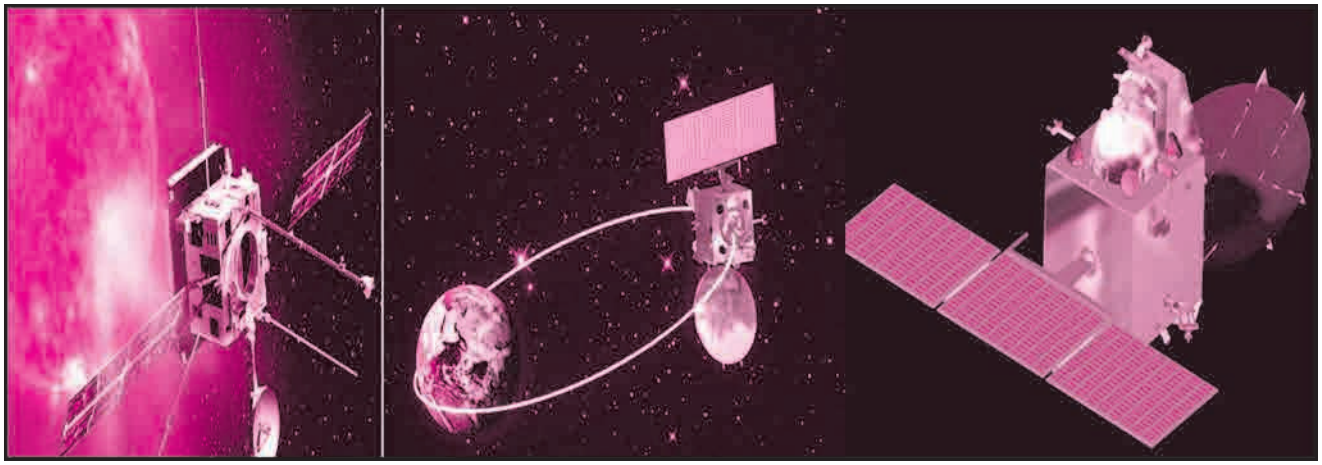

24 سيپٽمبر 2014 جو ڏينهن : ڀارت جي بئنگلور ۾ اِسرو جي مشن ڪنٽرول روم ۾ پرڌان منتري شري نريندر مودي (ISRO) ۾ اسرو جا وگيانڪ تواريخ کي ٺهندو ڏسي رهيا هئا. سندن نظر هئي ڀارت جي مارس آربٽر مشن (MOM) يعنيٖ منگل يان جي منگل گرهه جي دائري (orbit) ۾ داخل ٿيڻ تي. ڀارت دنيا جو پهريون ديش بڻجڻ وارو هو جيڪو پنهنجي پهرين ئي ڪوشش ۾ منگل گرهه تي ڪو هٿرادو اُپگرهه (Artificial Satellite) پهچائڻ وارو هو.

حقيقت ۾ اهو سفر شروع ٿيو 2012 ۾، جڏهن ڀارت جي وگيانڪن منگل گرهه تي هڪ آربٽر موڪلڻ جو فيصلو ڪيو. تياريون ڪرڻ ۾ هڪ سال لڳي ويو. آڪٽوبر 2013 ۾ منگل يان کي اوڙيسا جي شري هري ڪوٽا جي ستيش ڌون اِسپيس سينٽر مان پولا ر (Space) ۾ ڏکلڻ جون تياريون شروع ٿيون. ان ڪم لاءِ اِسرو جي وگيانڪن چونڊيو پنهنجي پروسيمند راڪيٽ PSLV C-25 کي. ان راڪيٽ جي اوچائي 15ماڙن واري عمارت جيتري آهي. وگيانڪن وٽ وقت گهٽ هو ڇو جو اُپگرهه کي منگل گرهه تي پهچائڻ جي ٻي سهوليت پري تاريخ 26 مهنن ڪانپوءِ هئي.

وگيانڪن هڪ انوکي رٿا پيش ڪئي. جنهن موجب منگل يان کي پهرين ڌرتيءَ جي دائري ۾ اُڇلائڻو هو. ڏيري ڏيري انجي رفتار وڌائي انکي ڌرتيءَ جي اثر جي دائري (sphere of Influence) کان ٻاهر موڪلي، منگل گرهه ڏانهن اڳتي وڌائڻو هو. MOM جي لانچ ڪانپوءِ، انجي پل پل جي ڄاڻ ڪپندي هئي.

ان

وگيانڪن سڄي دنيا ۾32 گرائونڊ اِسٽيشن ٺاهيون. وگيانڪن ڏکڻ پئسفڪ مهاساگر ۾ ٻه ائنٽينا لڳل جهاز موڪليا پر اُن وقت ئي پهرين مشڪلات اڳيان آئي.

مهاساگر ۾ مؤسم خراب هئڻ سبب جهاز وقت تي اُتي پهچي نه سگهيا ان ڪري لانچ جي تاريخ هڪ هفتو اڳتي وڌائي 5 نومبر 2013 طئه ڪئي ويئي. مقرر ڏينهن تي ڪامياب لانچ ٿيو. لانچ جي چوٿين ڏاڪي ۾ منگل يان راڪيٽ کان الڳه ٿيو ۽ ڌرتيءَ جي دائري ۾ پهتو ، اهڙي ڄاڻ ٻئي جهاز ڏني. ڪنٽرول سينٽر ۾ خوشي ڇانئجي ويئي.

منگل يان جو آڪار هن آٽو رڪشا کان گهٽ پر وزن اٽڪل ان کان ٽيڻو آهي. ان ۾ لڳل اُپڪرڻ تمام ننڍا ۽ هلڪا آهن. منگل يان جو دماغ هڪ بهترين سسٽم آهي. جيڪو ڪروڙين ڪلوميٽر مفاصلي تي ڪنٽرول

روُم سان رابطو رکڻ ۽ پاڻ فيصلا وٺڻ جو ڪم ڪري ٿو. ان کي شڪتي شمسي (Solar) پئنلس مان ملي ٿي. انجي غير مؤجودگيءَ ۾ ليٿيئم آين بئٽري ڪم ڪندي آهي. منگل يان ۾ جلائو پدارٿ (Fuel) محدود هئا، جيڪا مشن لاءِ هڪ وڏي مشڪلات هئي.

لانچ ڪانپوءِ منگل يان ڌرتيءَ جي دائري ۾25 ڏينهن رهيو. انجو دائرو ڏيري ڏيري وڌائڻ لاءِ وگيانڪن انجي انجڻ 6 دفعا فائر ڪئي. پر چوٿين دفعي ۾ هڪ ڏکيائي پيش ٿي. منگل يان جي انجڻ صحيح نموني شروع نہ ٿي جنهن ڪري اُن ضروري رفتار حاصل نہ ڪئي. وگيانڪن جوکم کڻي وري انجڻ تي فائر ڪئي ۽ انجي رفتار دُرست ڪئي. ڌرتيءَ جي اثر جي دائري کان ٻاهر نڪرندي منگل يان موڪلاڻي سنديش جي روُپ ۾ ڌرتيءَ جي هڪ سُهڻي تصوير موڪلي.

منگل يان 20 ڪ. م. في سيڪنڊ رفتار سان منگل گرهہ ڏانهن اڳتي وڌي رهيو هو. هاڻي انجي انجڻ بندڪئي ويئي. ان قريبن ٻاٽ رهت رستي تي هوُ 300 ڏينهن وٺڻ وارو هو. وگيانڪن جو اهو ويچار آهي تہ منگل گرهہ تي زندگيءَ جي شروعات جا راز مؤجود آهن. ڪيترن ئي ڳالهين ۾ اهو ننڍڙي ڌرتيءَ وانگر آهي. انجي سطح ڪافي ڪجهہ ڌرتيءَ وانگر آهي. انجو هڪ ڏينهن 24 ڪلاڪن کان ٿورو وڌو ٿيندو آهي. منگل جو 1 سال ڌرتيءَ جي2 سالن جي برابر آهي. منگل گرهہ تي ڪنهن شيءِ جو وزن ڌرتيءَ جي ڀيٽ ۾ هڪ ڀاڱي ٽي حصو هوندو آهي. ماهر ن جي راءِ موجوب ڪجهہ ڏهاڪن کان پوءِ ماڻهو شايد منگل تي بستي وسائن.

منگل يان کي ائين ٺاهيو ويو آهي جيئن هو پولار ۾ بيحد گرمي ۽ ٿڌ جو مقابلو ڪري سگهي. منگل يان کي پنهنجي صحيح رستي تي بڻائي رکڻ ۾ وگيانڪن خوب محنت ڪئي. ان لاءِ هنن تارن ۽ ٻين آسماني جسمن جي مدد ورتي. منگل يان سان رابطي جو ڪم ڪري رهيو هو. بئنگلوُر ويجهو بيالوُ ۾ هوندڙ لائوڊ مائوٿ يعني ڊيپ اسپيس ائنٽينا جيڪو پولار مان آيل ڪمزور سگنل کي بہ جهٽي پيو سگهي.

منگل يان هاڻي منگل گرهہ ويجهو پهچڻ وارو هو. وگيانڪ چنتا ۾ هئا ڇاڪاڻ تہ منگل يان جي انجڻ 300 ڏينهن کان بند هئي. منگل يان جڻ تہ 9 مهنا ڪوما ۾ هو. منگل يان کي منگل گرهہ جي دائري ۾ داخل ڪرائڻ لاءِ انجڻ وري شروع ڪرڻي هئي. رفتار بہ ايتري رکڻي هئي جيئن اهو دائري کان دوُر بہ نہ ٿئي ۽ نہ وري داخل ٿي ٻاهر نڪري وڃي. وگيانڪن 22 سيپٽمبر 2014 تي انجڻ شروع ڪري ڏني جيڪا ڪامياب ويئي. منگل يان جي رفتار گهٽائي ويئي.

پر مکيہ ڏهاڪو اڃا باقي هو. منگل يان دائري ۾ داخل ٿيندي ئي منگل گرهہ جي پٺيان لڪڻ وارو (انکي گرهڻ يعني Sight of Non Visibility چئجي ٿو) جتي انجو ڪنٽرول روم سان رابطو ٽُٽڻ وارو هو. منگل يان کي هاڻي پاڻ فيصلا وٺڻا هئا. ان لاءِ انکي سوُريہ شڪتيءَ جي گهرج هئي پر منگل جي پٺيان وڃڻ تي سوُريہ شڪتيءَ جي غير مؤجودگيءَ ۾ ان ۾ لڳل ليٿيم آين بئٽري ڪم ڪرڻ واري هئي.
وگيانڪن جو منتو هو. **'Hope for the best prepare for the worst'** 24 سيپٽمبر 2014 تي منگل يان منگل گرهہ جي دائري ۾ داخل ٿي ويو. اُن پنهنجي انجڻ وري شروع ڪئي. هاڻي اهو پنهنجي بئڪ اپ بئٽريءَ تي ڪم ڪري رهيو هو. اُن جو مشن ڪنٽرول سان رابطو ٽٽي چڪو هو ۽ ٻيو سنگل 25 منٽن ڪانپوءِ ملڻو هو مشن ڪنٽرول روُم ۾ خاموشي ڇانئجي ويئي. گرهڻ ختم ٿيندي ئي منگل يان ڦهريون سگنل موڪليو. منگل يان ڪاميابيءَ سان منگل جي دائري ۾ داخل ٿي چُڪو هو. پرڌان منتري ۽ وگيانڪن جي خوشيءَ جي حد نہ رهي. ڀارت جو مشن منگل يان ڪامياب ويو. ڀارت لڳ ڀڳ ناممڪن ڳالهہ ممڪن ڪري ڏيکاري.

نوان لفظ :

ڳاٽ = ٽڪر (Friction) رابطو = سمپرڪ (communication)

اِسرو (ISRO) = اِنڊين اِسپيس رِسرچ آرگنائيزيشن.

اڀياس

سوال : ١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :

١) منگل يان ڪٿان لانچ ڪيو ويو؟

٢) منگل يان جي لانچ جي تاريخ ٻڌايو؟

٣) MOM جي پل پل جي ڄاڻ لاءِ وگيانڪن ڇا ڪيو؟

٤) ڌرتيءَ جي دائري ۾ منگل يان ڪيترا ڏينهن رهيو؟

٥) لانچ پيڊ ڇا آهي؟

٦) منگل گرهه تي پهچڻ کان اڳ منگل يان جي انجڻ ڪيترا ڏينهن بند هئي؟

٧) منگل يان، منگل گرهه جي دائري ۾ ڪڏهن داخل ٿيو؟

سوال : ٢. هيٺيان چؤڪنڊا پورا ڪريو :

منگل يان جي بناوت

آڪار	
اُپڪرڻ	
دماغ	
بئڪ اپ بئٽري	

سوال : ٣. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

١) وگيانڪن لانچ جي ڪهڙي رٿا پيش ڪئي؟

٢) لانچ وقت پهرين مشڪلات ڪيئن حل ڪئي ويئي؟

٣) منگل گرهه بابت ڄاڻ لکو.

٤) منگل يان کي منگل گرهه جي دائري ۾ داخل ڪرائڻ لاءِ ڪهڙيون خبرداريون ورتيون ويون؟

سوال : ۴. ليڪ ڏنل لفظ وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا ڪهڙا لفظ آهن؟

۱) منگل يان کي صحيح رستي تي بٽائي رکڻ لاءِ وگيانڪن خوب محنت ڪئي.

۲) ڪجهه ڏهاڪن کان پوءِ ماڻهو شايد منگل تي بستي وسائن.

۳) منگل يان چڻ تے9 مهنا ڪوما ۾ هو.

۴) اُن جو هڪ ڏينهن 24 ڪلاڪن کان گهٽ هوندو آهي.

۵) پارت لڳ ڀڳ ناممڪن ڳالهه ممڪن ڪري ڏيکاري.

پورڪ اَڀياس

۱) هيٺئين چاڻ پوري ڪريو :

(الف) PSLV ______________________________

(ب) GSLV ______________________________

۲) اوڙيسا جي شري هري ڪوتا ۾ لانچ جو هنڌ ______________________

۳) منگل يان کان اڳ وارو وڏو مِشن ______________________

۴) منگل يان مِشن ۾ ڪم ڪندڙ وڏا وگيانڪ

____

____

۵. جيڪڏهن مان سائنسدان هُجان........ تي مضمون لکو.

۶. پنهنجي دوست / ساهيڙيءَ کي گهمي آيل هنڌ بابت چاڻ ڏيندڙ خط لکو.

C758EF

5. زبان

ڊاڪٽر نرملا نارائڻداس آسناڻي (1948) اَجمير راجستان ۾ ڄاول ڊاڪٽر نرملا نارائڻداس آسناڻي، سنڌي ۽ هندي ڀاشائن جي مقبول وِدوان ليکڪا آهي. هندي ڪاويه سنگرهه ’اِپيڪشا‘ ۽ سنڌي پستڪ ’ڪُڇُ فرصت ۾‘ قابل ذڪر اٿس.

هن مضمون ۾ زبان جي شفي نفي پهلن تي سُٺي روشني وڌي اَٿس. هن وقت آديپور ڪڇ ۾ مُقيم آهي.

ننڍڙي زبان اِنساني جسم جو سدابهار جُزو آهي. جيڪا دنيا ۾ سڀ کان تيز ۽ طاقتور هٿيار مڃي ويئي آهي. ٻنا هڏيءَ جي ڏيڍ انچ جي هيءَ ڄڀ وڏا وڏا ڪونڌر ڪيرائي وجهي. وقت جي حڪومت اڳيان سڀ حواس پيش پئجي ويندا آهن، پر هيءَ سدائين جوان، اکين جي روشني جهڪي ٿي وڃي، ڪنن تي ٻوڙاڻ اچي وڃي، چمڙيءَ ۾ گهنج پئجي وڃن، پر هن مهاراڻيءَ تي ڪڏهن ڪوبه گُهنج نه پوي. سندس چشڪو ۽ چوٽ تا عمر قائم دائم رهندي آهي. ويتر جيئن جيئن ٻيا انگ ڍلا پوندا وڃن. تيئن تيئن هن جو زور وڌندو وڃي.

گهڻن کي سوُرن ۾ وجهندڙ پاڻ هر دُک سوُر کان پري رهندي آهي. ڄڀ باوليءَ کي ته جيڪو ابتو سُبتو چوڻو هوندو آهي، اُهو چئي آرام سان ٻٽيهن ڏندن جي ڪوٽ ۾ وڃي وهندي آهي، پر موچڙا ته ٽپڙ مٿان ئي پوندا آهن. انڪري ايشور هن ٻي لغام گهوڙيءَ مٿان ضابطو رکندڙ دماغ ڏنو آهي. جيڪڏهن دماغ جي ويچار ڪانسواءِ هن کي ڇوٽ ڇڏبو ته پوءِ اِن ٻنديءَ جو خُدا ئي خير ڪري!

ڇهن پرڪارن جي رس وارن الڳه - الڳه ميون، مٺاين ۽ طعامن جي موُج هيءَ مهاراڻي وٺائيندي آهي. دنيا ۾ ان جي طاقت ايتري ته ٻي جوڙ آهي جو طعام ڳاهڻ ۽ کائڻ وارا ٿڪجي پون. پر هنجي ترشنا اوتري جا اوتري رهندي آهي. گهڻا سياڻا ۽ طاقت وارا به هن ٺُر زبان جا غلام بڻجي پوندا آهن. وائي سوُر جي ڪري چاهي گوڏا ونجي وڃن ته ونجي وڃن. پر هن پياريءَ جي دل رکڻ لاءِ به ڊُڪ ڏيڍ جا پيئڻ جي پِنل وڏا وڏا سياڻا به ڪري وهندا آهن. ڊائبٽيز جي هڪ گوريءَ بدران ٻه گوريون وٺيون پون، پر هن چٽوڙيءَ جي چوڻ تي هڪ چموُ يا رسگلو وات ۾ وجهڻ وارا لاچار اِنسان گهڻا ئي آهن.

هن نگُريءَ کي ان ڳالهه جي پرواهه نه هوندي آهي ته جنهن شيءِ جي مان فرمائش ڪريان ٿي، اُن کي وٺڻ کائڻ ۽ پچائڻ جا وسيلا ميسر آهن يا نه؟ ڏند نه هئڻ تي به هن چريءَ کي ريوڙيون ۽ ڀُڳڙا کائڻ جي دل ٿيندي آهي. پيٽ خراب هُجي ته به چشڪي لاءِ پڪوڙن کي پيٽ ۾ وجهندي ڪوبه کهڪاءُ ڪونه پوندو اٿس. اهڙي ٻي صبري هوندي آهي جو جيسين ڪيس ڪا گهربل شيءِ ملي تيسين ڳِگهه ڳاڙي ٻين جي سامهون پت ڪار وڃائي ڇڏي.

کائڻ کان وڌيڪ ڳالهائڻ ۾ هن جهڙي زوردار ٻي ڪا شيءِ هن دنيا ۾ نه آهي. رامائڻ ۽ مهاڀارت جوُن لڙايون، مٿرا ۽ دروپديءَ جي زبان ڪري پيدا ٿيون. زبان کي جيڪڏهن ويچار جو ڪنڊو نه هوندو ته پوءِ ان جو نتيجو دُک ڪانسواءِ ٻيو ڪجهه نه ٿيندو.

چوندا آهن ته ”تلوار جو گهاو ڀرجي وڃي، پر زبان جو گهاو ڪڏهن نه ڀرجي سگهندو آهي.“ ڪڙي ۽ بدمزاج زبان عرش تان لاهي فرش تي ڦٽو ڪندي آهي. سالن جي سيٽپي پل ۾ چوُر چوُر ڪري سڄڻ کي به دشمن بڻائي ڇڏي. ان ڪري اِن طاقت کي سياڻا ڏاڍي حفاظت سان رکندا آهن. ان نِگريءَ جي چوڻ تي ڪاڏو نه کائي، پنهنجي صحت ٺاهيندا آهن. غصي اچڻ تي هن ٻه ڌاري تلوار جهڙي زبان کي ماٺ جي مياڻ ۾ رکي گهڻين مصيبتن کان پاڻ بچائي سگهندا آهن.

زبان ماڻهوءَ جي خاندانيءَ جو پئمانو آهي. تميز ۽ پريم سان ڳالهائڻ وارو هرهنڌ ڪامياب ويندو آهي. مٺي زبان روُح کي راحت بخشڻ واري آهي، چاهي اها ٻار جي طوطلي ٻولي هجي يا وري ماءُ جي لولي پريم ڀري گفتگوُ هجي يا ڪنهن درويش جو اُپديش سنسار کي وس ۾ ڪرڻ واري زبان کي اِنسان وس ۾ ڪري سگهي ته پوءِ شايد سڄي خُدائي سندس قدمن ۾ ۽ خُدا سندس ير ۾ هُجي.

نوان لفظ :

کونڊر = جانباز
عرش تان لاهڻ = نيچو نوائڻ
ڪير =چڱو، ڀلائي
روح = آتما
ڳِڻ ڳاڙڻ = موهت ٿيڻ
پت ڪار = عزت

ڳهاو = زخم
ٽِپڻ =ميٺو
پئمانو = پرماڻ
بي صبري = اُبهرائي
راحت بخشڻ = سُک ڏيڻ
تا عمر = زندگي ڀر

جهڪي = گهٽ
حفاظت = بچاءُ
ڪهڪاءُ پوڻ = قياس پوڻ
چوُر چوُر ڪرڻ = ناس ڪرڻ، ختم ڪرڻ
ڀر = پاسي

اَڀياس

سوال ۱ : هيٺين سوالن جا هڪ ٻن جملن ۾ لکو : -

۱) اِنساني جسم جو سدابهار جزو ڪهڙو آهي؟
۲) زبان جي طاقت ڪي بي جوڙ چو چيو ويو آهي؟
۳) زبان جهڙي بي لغام گهوڙيءَ مٿان ڪنهن جو ظابطو آهي؟
۴) ڪير ڪير زبان جا غلام بڻجي پوندا آهن؟
۵) ڪاميابي ڪنهن کي ملندي آهي؟
٦) سياڻا زبان کي حفاظت سان ڇو رکندا آهن؟

سوال ۲ : هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب لکو :

۱) زبان کي وس ۾ ڪري سگهڻ سان ڇا ڇا ٿي سگهي ٿو؟
۲) ’تلوار جو گهاو ڀرجي وڃي پر زبان جو گهاوَ ڪڏهن بہ نہ ڀرجي‘ سمجهايو.
۳) ’زبان‘ سان لاڳو ٻيون چوڻيون لکو :

سوال ۳ : هيٺين ۾ خال ڀريو : -

۱) موچڙا تہ .... مٿان ٿي پوندا آهن.
۲) زبان ماڻهو ءَ جي خاندانيءَ جو .... آهي.
۳) .... جي حڪومت اَڳيان سڀ حواس پيش پئجي ويندا.
۴) .... زبان روح کي راحت بخشڻ واري آهي.

سوال ۴: ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو : -

۱) پئمانو	ميٺو
۲) ٽپڻ	زخم
۳) گهاوَ	آتما
۴) روح	پرماڻ

سوال ۵ (الف) : هيٺين لفظن جا ضد لکو :-

غلام، سياڻا، خراب، ڪامياب، اُبتو

(ب) هيٺين لفظن جون صفتون لکو : -

طاقت ، اِنسان، زبان، دنيا، ڪاميابي

(ث) هيٺين اِصطلاحن کي جملن ۾ ڪم آڻيو:-

پيش پوڻ، کھڪاءُ پوڻ، ڳَڻ ڳاڙڻ، وس ۾ ڪرڻ، چوُر چوُر ڪرڻ، راحت بخشڻ.

(د) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو :-

۾، ننڍڙي، پر، سندس، ترشنا.

پورڪ اڀياس

١) تڪرتي عملي ڪم

ڪائڻ ڪان وڌيڪ ڳالهائڻ ۾ .... خدا سندن ير ۾ هجي.

(i) جوڙا ملايو :

رامائڻ	طوطلي زبان
مهاڀارت	لولي
ٻار	منترا
ماءُ	دروپدي

(ii) چوکنڊا پورا ڪريو :

(الف) مات جي [ ] (ب) ڪڙي ءِ بدمزاج [ ]

(ث) پريم يري [ ] (د) ٻه ڌاري [ ]

(iii) ليڪ ڏنل لفظن بدران گول مان مناسب لفظ ڳولهي جملا وري لکو :

(١) زبان ماڻهوءَ جي خانداني ءِ جو پئمانو آهي.
(٢) اِنسان زبان کي وس ۾ ڪري سگهي ٿو.
(٣) زبان جهڙي زوراور ٻي ڪا شيءِ نہ آهي.
(۴) زبان عرش تان لاهي فرش تي ڦٽو ڪندي آهي.

ظابطو،
آسمان، گفتگو،
پرماڻ، ايڪو، طاقتور ،
لڙائي

iv) اُهي ستون ڳولهي لکو جيڪي هن ڏنل ٻن لفظن وچم لاڳاپو ٻڌائيندڙ هجن :-

(الف) زبان - ڪامياب (ب) زبان - خاندان

(پ) زبان - عرش (ڀ) زبان - ويچار

٢. ’تعليم جي ضرورت‘ اِن وشيہ تي پنھنجا ويچار لکو.

پاڙ ڪريان - پاڙ سکان

١. چوڪنڊي مان مناسب لفظ ڳولهيو :-

احساس — نوڪري — دائما — فتح — فيصلو

حڪم — آسامي — وارث — اٽوٽ — وفادار

١. راجا فرمان ڪڍيو تہ هاٿي ڪڙمين مٿان پِل نہ مڙهي ويندي. ← ______

٢. ڀارت جي سپاهين ۾ هميشہ ڪٽڻ جو جذبو هوندو آهي. ← ______

٣. مونکان پوءِ ڪير سنڀاليندو؟ منھنجا ڏنڌا ڪاروبار ڪير ڏسندو؟ ← ______

٤. مئنيجر جي جڳهہ خالي هئي ڪيترن ئي عرضدان فارم ڀريا. ← ______

٥. ٻارن ڪي ماءُ پيءُ سان سچو تي رهڻ گهرجي. ← ______

٢. ’يڪ تندرستي هزار نعمت‘ اُپٽار لکو :-

C7E4G3

• • •

6. پسيني جي ڪمائي

اِيسر سنگهہ بيدي (1927) پائو ايسر سنگهہ بيدي، اَجمير راجستان جو نواسي هڪ مقبول وڪتا، مضمون نگار ۽ فريڊم فائيٽر آهي.

سنڌ ۾ ڪيتريون ئي چونپڙيون ڇپائي سڄاڳي آندائين. ’گلڪاري‘ رسالو بہ ڪجهہ وقت هلايائين. هن وقت اَجمير جي ٻالڪن جي ٻاريءَ جو روح روان آهي.

هن ڪهاڻيءَ ۾ ليکڪ سچي محنت جي اَهميت سمجهائي آهي.

هڪ شاهوڪار کي اڪيچار ڌن هو. واپار مان سني ڪمائي هئس. نوڪر چاڪر شيوا لاءِ هردم حاضر هئا. سَئر سفر لاءِ موٽر ڪار بہ هئس. مطلب تہ ڪابہ ڪمي ڪانہ هئس. ليڪن تڏهن بہ سندس اَندر ۾ غم هو. ڏکي هو جو کيس اولاد جو سک نصيب ڪونہ هو. کيس ڏينهن رات فڪر رهندو هو تہ خاندان جو نالو روشن ڪرڻ وارو ڪونہ آهي، پوءِ هيءَ هيتري مليڪت کهڙي ڪم جي!

اولاد لاءِ هن ڪيترائي تيرٿ ييتا - مندرن ۾ سکائون ڪيون. مسجدن ۾ دعائون پنيون. پيرن - فقيرن وٽ ويو. ساڌو سنتن مهاتمائن جي آشيرواد ورتائين، ديوتائن - ديوين اڳيان باسون باسيون. آخر پرماتما جي مٿس مهر ٿي - خاندان جو چراغ چمڪيو؛ ڏيئو روشن ٿيو. کيس هڪ سهڻو سنو پٽ ڄائو - پوءِ تہ واڌايون وريون خوشيون ڪيون ويون. مٺايون ورهايون ويون. نوڪرن چاڪرن کي اِنعام ڏنا ويا. غريبن ۾ اناج ڪپڙو ورهايو ويو. مٺن مائٽن کي دعوت ڏني ويئي. شادمانا ڪيا ويا بئنڊون باجا وڄايا ويا، آتشبازي ڪئي ويئي. ڏياريءَ وانگر گهر جي مٿان بجلين جي جهرمر سان روشني ڪري چمڪايو ويو. ساڌن سنتن مهاتمائن جي شيوا ڪئي ويئي.

ڇوڪرو اڃ ننڍو سياڻي وڏو ٿي رهيو هو. کيس اسڪول ۾ وهاريو ويو. سني تعليم وٺي رهيو هو. ليڪن ..... ليڪن ڇوڪري کي ماءُ جو وڌيڪ سک نصيب نہ ٿي سگهيو. سندس ماءُ اچانڪ گذاري ويئي. هاڻي شاهوڪار مٿان سمورو بوجهہ اچي پيو. پٽ جي سک آرام لاءِ هن ٻي شادي ڪونہ ڪئي. هو خود سڪيلڌي پٽ جي پوري پوري سنڀال لهڻ لڳو. پٽ جي سک آرام جو پورو پورو ڌيان رکڻ لڳو. ايتري قدر جو پٽ جي موهہ ۾ جڪڙجي هوُ پٽ جا سڀ اَنگل بہ سهڻ لڳو. پٽ جون سڀ اڇائون سڀ خواهشون پوريون ڪرڻ لڳو. جيئن ٻالڪ کي ماءُ جي ياد نہ ستائي. ان طرح گهڻي لاڏ ڪوڏ سان پلجندڙ ٻار گهڻي خرچ تي هرندو ويو. هرڪا شئہ طلبڻ لڳو. سندس دل پوري ٿيندي رهي. نتيجو اهو نڪتو جو ننڍپڻ جي عادتن اَنوسار هو وڏي هوندي وڏين برين عادتن‌جو شڪار ٿي ويو. غلط عادتن ۾ پيسو برباد ڪرڻ لڳو.

هاڻي شاهوڪار کي فڪر لڳو. پڇتائڻ لڳو. پٽ کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪيائين. ڪيترائي حيلا هلايائين هن کي محسوس ڪرائڻ لڳو. ليڪن پٽ تي ڪوبہ اثر ڪونہ ٿيو.

هاڻي شاهوڪار کي وڏي عمر ۾ ٻُڏتي تي پيئي تہ سِکي سِکي اولاد ورتم. نازنخري سان پالي وڏو ڪيم. خاندان جو نالو روشن ڪرڻ جي اُميد تہ ڪافور ٿي ويئي ٿي ڏسجي - ڏنڌي واپار جو بہ برو حال ٿي رهيو هو. ٻڍاپو بہ اچي چڪو هو. شاهوڪار کي اُن جو سور ۽ ٻُڏتيون ستائي رهيون هيون.

ليڪن سندن وس نہ هليو. گهڻي سوچ ۽ فڪر سبب شاهوڪار بيمار گذارڻ لڳو. ڏينهون ڏينهن ويو. پوئتي پوندو هو وڌيڪ وقت حيات رهڻ جو آسرو لاهي وينو.

سوچيندي ويچاريندي کيس هڪ خيال آيو. اُميد جو آخري ترورو نظر آيو. هن پٽ کي پاڻ وٽ گهرايو

۽ پيار مان سمجهائيندي کيس چيو ته هاڻي مان هلڻ وارو آهيان. حياتي جو سفر پورو ٿيڻ وارو آهي. هيءَ ڏن سان پريل ٽجوڙي ۽ سمورو مال ملڪيت تنهنجي حوالي ڪري ٿو وڃان. ليڪن صرف هڪ شرط تي هن ٽجوڙي جو ڏن تيستائين خرچ ڪرڻ جو توکي اڌڪار نه آهي جيسين تون منهنجي جيئري پنهنجي محنت جي خون پسيني جي هڪ ڏينهن جي ڪمائي ان ڏن ۾ نه ملائي آهي. اهڙو وچن ڏي. ٻي حالت ۾ سموري مال ملڪيت مان ڪنهن مندر ۾ دان ڪري ڇڏيندس. اهو ٻڌي ڇوڪري مٿان ڄڻ پهاڙ ڪري پيو. وائڙو ٿي ويو. اينتري ۾ ئي سندس منهن تي خوشيءَ جي چمڪ موٽي آئي هن سوچيو ته جي صرف هڪ ڏينهن جي محنت جي ڪمائي ته ملائڻي آهي نيڪ آهي. ڪٿي هڪ ڏينهن نوڪري ڪري وٺندس. سو وڏي خوشيءَ سان پيءُ کي خاطري ڏيندي اهڙو وچن ڏنائين.

ٻئي ڏينهن شاهوڪار جو پٽ شهر ۾ چڪر ڪاٽيندو رهيو. ليڪن ڪير به کيس پاڻ وٽ نوڪري نه پيو ڏئي. هن جا ٺاٺ باٺ ڏسي هرڪو پيو سمجهي ته هيءُ نوڪري ڇا ڪندو، کهڙا اِڪ ڪارا ڪندو. هيڏانهن هوڏانهن گهٽيئي پٽڪيو. ليڪن کيس ڪٿي به نوڪري نه ملي سگهي جو هڪ ڏينهن ڪمائي سگهي. نيٺ لچ لاهي مزوري ڪرڻ لاءِ به تيار ٿي ويو پر ههڙي شاهوڪار جي پٽ کان مزوري ڪير ڪرائي. کيس ڪٿي به ڪم ئي نه پيو ملي جو ڪمائي پيءُ کي ڏنل وچن پورو ڪري سگهي. پٽڪندي پٽڪندي ڇهه ڏينهن گذري ويا. ٻي وس لاچار ٿي پيو. نيٺ هڪ هنڌ ڪو مڪان ٺهي رهيو هو. ٺيڪيدار صاحب وٽ ويو. اَول ته ٺيڪيدار هن جي پوشاڪ ڊريس ڏسي وشواس ئي ڪونه ڪيو ته هيءُ ڪو مزوري ڪري سگهندو. نيٺ گهڻي سنائڻ تي، منٿون ميڙون ڪرڻ تي ٺيڪيدار کيس مزور ڪري رکڻ قبول ڪيو. نوجوان کي ڪم ڏنو ويو ته سِرن پٿرن جي تغاري پري مٿي منزل تي پهچائيندو رهي ۽ لهڻ وقت ملبي مٽي جي پريل تغاري مٿي تيَ ڪٽي هيٺ لهي اچي ڍير ۾ ملائي.

شاهوڪار جو پٽ لاچاريءَ کان اها مزوري قبول ڪندي، سڄو ڏينهن ڪم ڪندو رهيو. مزوري ڪندو رهيو. سندس پسينو وهڻ لڳو. پگهر ۾ سمورا ڪپڙا آلا ٿي ويس. پُسي پاڻي ٿي وهيس، ٽڪجي ٽٽجي چور چور ٿي پيو. تڏهن شام جو وڃي کيس محنت مزوري جا پئسا حاصل ٿيا. هاڻي کيس سنتوش مليو. ڏنل وچن جي پالنا جي خاطري ٿيس. مزوري جا پئسا هٿ ۾ سوگها جهلي گهر موٽيو. رستي تي هلي به نه پيو سگهي. هڏ هڏ ٽٽجي پيو هوس. سڄي بدن ۾ سور ٿيڻ لڳس. جيئن تيئن ڪري گهر پهتو ۽ سامهون پيءُ کي وينل ڏسي سندس تريءَ تي وڃي هڪ ڏينهن جي ڪمائيءَ جي رقم رکيائين.

ليڪن ...... ليڪن شاهوڪار پٽ کي چيو ته هيءَ رقم سامهون چُلهه ۾ اُڇلائي ڇڏ. اهو ٻڌي ڇوڪرو آڳ ٻبولا ٿي ويو. چوڻ لڳو ته ”ڪمال آهي مس مس ته پورهيو هٿ لڳو محنت مزوري ڪري پئسا ڪمايا اٿم. ڪم ڪندي هٿن ۾ ڇالا پئجي ويا آهن. توهان شاباس ته ڪونه ڏني حال چال به ڪونه پڇيو. منهنجي هڪ ڏينهن جي ڪمائي جو اهو قدر ٿا ڪريو، جو چئو ٿا ته وڃي چُلهه ۾ اُڇلاءِ !“

اِهو ٻڌي شاهوڪار کيس چوڻ لڳو ته ”بس! هڪ ڏينهن ڪمائي آيو آهين. هڪ ڏينهن محنت مزوري ڪئي اٿيئي ته پئسي جو ايڏو غرور ٿو ڪرين. جيڪڏهن ائين آهي ته پوءِ ٻڌاءِ ته مون گهڻا ڏينهن محنت مزوري ڪري هيترو ڏن جوڙيو هوندو. مون ته سڄي عمر ڏينهن رات هڪ ڪري، ڪشالا ڪڍي، محنت ڪري هيتري ملڪيت ٺاهي جوڙي، تو ڪڏهن محسوس ڪيو. ڪڏهن ڪو اندازو لڳايو جو پنهنجي خراب عادتن ۽ غلط ڇوڪرن جي سنگت ۾ پاڻيءَ وانگر پئسو وڃائيندو رهيو آهين ۽ هاڻي منهنجي مرڻ بعد به ته اهو ئي حشر ڪندين. اَڄ توکي پنهنجي هڪ ڏينهن جي معمولي ڪمائيءَ جو اينترو ايمان، اينترو قدر ٿيڻ لڳو آهي.“

اهو ٻڌي ڇوڪرو سوچ ۾ پئجي ويو. سندس دماغ جا ڪپاٽ کُلي ويا. هاڻي هن محسوس ڪيو ته واقعي هيتري محنت، جاکوڙ بعد ٺاهيل مال ملڪيت ۽ ڏن کي مان گندين عادتن ۾ اُڏائي ٿو ڇڏيان. مونکي حيف آهي، ڌڪار آهي بس انهن خيالن هن جي دل دماغ ۾ هلچل مچائي ڇڏي ۽ هن پڪو ارادو ڪيو ته هو بُرين عادتن کان ڪنارو ڪندو. پيءُ جي جوڙيل ملڪيت اَجاين ڪمن ۾ نه وڃائيندو. بلڪ غريبن محتاجن اَناٿن ٻلي ست ڪرم ۾ خرچ ڪندو. هو پيءُ جي پيرن تي ڪري پيو. اُڳتي نيڪ ٿي هلڻ جو پرڻ ڪيائين. اڄ کيس قدر ٿيڻ لڳو. محنت جي ڪمائيءَ جو پسيني جي ڪمائيءَ جو!!!.

نوان لفظ :-

اَڪيچار = تمام گهڻو، | غم =چنتا، | آتشبازي = ڦٽاڪا،
پرلوڪ پڌارجڻ = گذاري وڃڻ، | جڪڙجي = ڦاسي، | حيلا هلائڻ = ڪوشش ڪرڻ،
ترورو = ڪرڙو ، | پهاڙُ ڪرڻ = مصيبتون اچڻ، | پسينو = پگهر،
هڏُ هڏُ ٽُٽڻ = بيحد ٿڪجي پوڻ، | آڳ ٻبوُلا ٿيڻ = غصو ڪرڻ ، | غرورُ = گهمنڊ،
ڪشالا ڪڍڻ = تڪليفون سهڻ، | ڪپاٽ کُلي وڃڻ = هوش ۾ اچڻ، | حيف = ڏڪار
شادمانا = خوشيون، | خواهشون = گُهرجون.

اَڀياس

سوال :١- هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جُملن ۾ لکو:-

١. شاهوڪار جي اندر ۾ ڪهڙو غم هئو؟
٢. اؤلاد لاءِ سيٺ ڇا ڪيو؟
٣. ڇوڪري کي ڪنهنجو وڏيڪ سک نصيب نه ٿيو؟
٤. وڏيءَ عمر ۾ شاهوڪار کي ٻُڌني ڇو ٿي پيئي.

سوال :٢- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو:-

١. پُٽ جمڻ تي شاهوڪار ڪيئن خوشي ملهائي؟
٢. ملڪيت ڏيڻ لاءِ پيءُ پُٽ کي ڇا چيو؟
٣. پُٽ کي شرط پورو ڪرڻ لاءِ ڇا ڪرڻو پيو؟
٤. ”پسيني جي ڪمائي“ آڪاڻيءَ مان ڪهڙي نصيحت ملي؟

سوال :٣- ڪنهن ڪنهن کي چيو :-

١. ”هيءَ رقم سامهون چُلهه ۾ اُڇلائي ڇڏ“.
٢. ”توهان شاباس ته ڪونه ڏني، حال چال ته ڪونه پُڇيو“.
٣. ”مون گهڻا ڏينهن محنت مزوري ڪري، هيترو ڌنُ جوڙيو هوندو“.

سوال :٤- هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو:-

پرلوڪ پڌارجڻ ، ڪشالا ڪڍڻ، ڪپاٽ کُلي وڃڻ حيلا هلائڻ،

سوال -۵: (الف) صفتون ٺاهيو:-

اثر، خاندان، آرام، موهه، عادت، بيماري

(ب) ضد لکو:-

اڳيان، آشيرواد، سنو، حاضر، ننڍو، وشواس

(ب) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو :-

شاهوڪار، سهڻو، سياڻي، اِسڪول ۾، ڪان، رکيائين.

پورڪ اَڀياس

(۱) تڪر تي عملي ڪم

هاڻي شاهوڪار .... شاهوڪار جي بيمار گذارڻ لڳو.

(i) برئڪيٽ مان مناسب لفظ ڳولهي ليڪ ڏنل لفظ بدران ڪم آڻيو.

(الف) ليڪن سندس وس نه هليو .

(زور ، طاقت ، هٿ)

(ب) شاهوڪار کي وڏي عمر ۾ ڳڻتي ٿي ويئي.

(چنتا، اونو، اَنديشو)

(ii) چوڪنڊا پورا ڪريو :

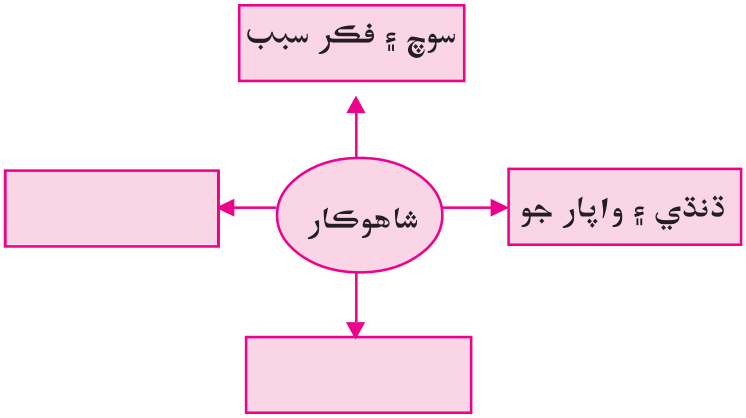

(iii) هڪ سٽ ۾ جواب لکو :-

(الف) شاهوڪار پٽ ڪي ڪيئن پاليو؟

(ب) شاهوڪار خاندان جي نالي بابت ڇا سوچڻ لڳو؟

(iv) خاندان ۾ ’دان‘ اِهو لفظ جو ئي حصو آهي اِهو نہ اَڳياڙي آهي نہ پڇاڙي هيٺ ڏنل لفظن کي ’دان‘ لفظ جو حصو يا لفظ جي اَڳياڙي / پڇاڙي ۾ ورهايو.

وردان، ترت دان، دان پڇ، دانرو، دانوير، ميدان، نادان.

لفظ							
لفظ جو حصو							
لفظ جي اَڳياڙي / پڇاڙي							

٢. ’وقت جي اَهميت‘ اِن وشيہ تي مضمون لکو.

٣. ’سچ تہ بينو نچ‘ اِن وشيہ تي اُپٽار لکو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سکان

١. هيٺ کجھ لفظ ڏنل آهن. اُهي اِستعمال ڪري آکاڻي ٺاهيو:

ياچيون
تيرٿ آستان
شهر، واپاري

برسات
راجيش، اِسڪول
ڇٽي، ڪتاب

٢. ڏنل آکاڻي پوري ڪريو:-

هڪ ڏينهن دليپ ۽ ڊرمو اِسڪول مان واپس موٽي رهيا هئا.................................

٣. ڏنل ٽپن مان آکاڻي پوري ڪري لکو:

هڪ ڪانءُ - لولي ٽڪر - لولو ڪائڻ - گدڙ جو ڪانءَ کي لولو ڪائيندي ڏسڻ - گدڙ جي دِل لولو ڪائڻ تي - گدڙ جو ڪانءَ کي ڳائڻ لاءِ چوڻ - لولو ڪرڻ. گدڙ جو ڪائڻ - نصحيت.

آکاڻيءَ کي نهڪندڙ سِرو ڏيو.

٤. خط لکو:-

١. ميونسپل عملدار کي پاڙي ۾ آوارا ڪُتن جو آزار دور ڪرڻ بابت خط لکو.

٢. پنهنجي دوست يا ساهيڙيءَ کي راندين جي چٽاڀيٽيءَ ۾ سونو بِلو کٽڻ لاءِ واڌايون ڏيڻ لاءِ خط لکو.

C7MZHQ

7. سنتوُ شهاڻي

وشنو نينارام شرما (1894 - 1973ع) هڪ اخبار نويس ۽ ڪالم نگار ٿي گذريو آهي. هوُ ’شري‘ نالي سان قلم هلائيندو هو. هن جي ليکن جا مجموعا آهن : ’پتر تي ليڪ‘ ۽ ’منهنجي ڪير ٻڌي‘ هن ليک ۾ سنڌي سپوت سنتو شهاڻيءَ طرفان ديش لاءِ ڪيل شيوائن جو بيان ڪيل آهي.

1962ع ۾ جيڪا چين سان چڪر لڳي. تنهن ۾ اسان جي بچاءُ کاتي هڪ سبق اِهو سکيو ته فوجي جوانن کي گهربل ماڊرن هٿيار ملڻ گهرجن. مکيه ۾ مکيه هٿيار ڪپندا هئا. ’آٽوميٽڪ بندوقون‘ ۽ اُهي به لکن جي تعداد ۾ کپن. ڪروڙن جو انهن تي آهي خرچ. ڪروڙ به خرچ ڪجن. پر ’فارين ايڪسچينج‘ سرڪار وٽ ميسر ڪانه! يوروپ جا ملڪ انهن آٽوميٽڪ بندوقن پهچائڻ لاءِ تيار هئا ۽ ممڪن هو ته انهيءَ لاءِ اُهي ’’فارين ايڪسچينج‘‘ به پيدا ڪن ها! فوجي ماهر پاڻ ۾ گڏيا ۽ اِها پڙتال ٿيڻ لڳي ته اهي آٽوميٽڪ يا سيمي آٽوميٽڪ بندوقون ديش ۾ نهي سگهن ٿيون يا نه! گهڻو ڪري سيني ماهرن اِها راءِ ڏيکاري ته ديش ۾ اهڙا هٿيار ايترو جلد نهي نه سگهندا. تنهن ڪري ٻاهرين ملڪن مان گهرائجن. فقط هڪ شخص، سنتو شهاڻي، جيڪو آرڊيننس فئڪٽرين جو ڊائريڪٽر جنرل هو. تنهن چيو ته ’’اهي بندوقون هندستان ۾ نهي سگهن ٿيون ۽ گهربل وقت اَندر بندوقن جو تعداد پهچائي سگهبو. ائين بندوقون ناهڻ ۾ ڪنهن به وديشي پيسي (فارين ايڪسچينج) جي گهرج ڪانه پوندي.‘‘

سنتو شهاڻي هينئر رات ڏينهن ڪم ۾ لڳي ويو. نه صرف پاڻ پر سندس زيردست به پيروي ڪرڻ لڳا. سنتو شهاڻيءَ کي ڀارتي انجنيئرن ۽ ڪاريگرن جي سرانجامي ۽ هوشياريءَ ۾ پورڻ وشواس هو. هن کي تسليِ هئي ته ڀارتي ڪاريگر دنيا جي ڪنهن به انجنيئر کان گهٽ نه آهن. پاڻ ڪن ڳالهين ۾ پرديسين کان سرس آهن. سنتو شهاڻيءَ جدا جدا هنڌن تي نوان فوجي سامان جا ڪارخانا کوليا ۽ انهن ۾ رات ڏينهن ڪم ٿيڻ لڳو. پاڻ به سورهن ڪلاڪ يا مٿي ڪم ڪندو رهيو. ڏينهن جو ڪم ۾ ته رات جو هوائي جهاز ۾ چڙهي صبح جو سويل ئي ٻئي ڪارخاني تي نگهباني ڪندو ۽ ڪم جي سر انجامي وٺندو هو. هن جا زيردست اهڙو ته ڪم ۾ جنبيل، جو ڪم مقرر وقت کان اڳي پورو ڪري وٺندا هئا.

’ڪو ڪم ناممڪن آهي‘ اِها ڳالهه ته هو سکيائي ڪين هئا، نتيجو اِهو نڪتو جو ڪامياب سيمي آٽوميٽڪ بندوقون هندستان جي ڪارخانن مان لکن جي تعداد ۾ تيار ٿي نڪتيون. سي به مقرر وقت کان اڳ ۽ رقم به گهٽي گهٽ لڳي. ڀارت سرڪار سنتو شهاڻيءَ جي ان ڪم کان متاثرٿي کيس ’پدم پوشڻ‘ جو خطاب عطا ڪيو.

ڪنهن کي سُڌ هئي ته ڀارت جو اهڙو اعليِ. ديرينو ۽ ڇاٽو ڀارت جو سپوت اوچتو اجل جو شڪار ٿي ويندو! سڀ چوندا هئس ته ’’سنتو ڪجهه آرام به وٺ. سڄو وقت پيو ڪم ڪرين. جُهري پوندين!‘‘ پر هن دوست نه مڃيو. سڄو وقت ڪم ۾، آرام صرف ڪري هوائي جهاز جي مسافريءَ ۾ ۽ وري ڪم. ائين مهينن جا مهينا ۽ سالن جا سال ڪيائين. آخر هڪ دفعي ڪلڪتي ۾ سڄو ڏينهن ڪم ڪري رات جو هوائي جهاز ۾ آرام ڪرڻ لاءِ دهليءَ طرف هليو پر اُهو هُن جو آخرين سفر هئو ۽ پوءِ هميشهه لاءِ اصل لاءِ مات : ڀارت ماتا جي گود ۾ وڃي آرامي ٿيو.

ڪلڪتي ۾ جيڪو شاهي ملٽري ماتم نڪتو، تنهن ۾ سنڌين کان سواءِ ٻين جي اکين ۾ به آنسون هئا. دنيا ڏسي سگهي ته ڪيترو نه پيارو هو سنتو شهاڻي ۽ ڪيئن نه سڀ لوڪ، سرڪار سوُدا سندس قدر ڪري رهيا هئا. اهڙو ماتمي جلوس ويجهڙائيءَ ۾ ڪلڪتي منجهه ڪين نڪتو هو ۽ ڪلڪتي جي رهواسين ۾ سنڌين جو اَڳي کان وڌيڪ سنمان ٿي رهيو هو. ڪلڪتي جي گهڻو ڪري سيني اَهم اخبارن، انگريزي توڙي بنگاليءَ ۾ مکيه ليک خبرون ۽ فوٽا سنتو شهاڻيءَ جا آيا. هند سرڪار ۽ بينگال سرڪار جا عيوضي ماتم ۾ شامل هئا ۽ سندس ارٿيءَ تي ڦول مالهائون چاڙهيون ويون.

نوان لفظ :

اعليٰ - اوچ ڪوٽيءَ جو — تعداد - انداز — اجل جو شڪار ٿيڻ - مري وڃڻ

جهڙي پوڻ - ڍهي پوڻ، ڪمزور ٿيڻ، بيمار ٿيڻ — متاثر ٿيڻ - اثر هيٺ اچڻ

عملي جامو پهرائڻ - عمل ۾ آڻڻ — عطا ڪرڻ - ڏيڻ، بخشڻ

اڀياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن مان هرهڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :

۱) پارت جي چين سان ڪهڙي سال چڪري لڳي؟

۲) چين سان ٿيل چڪريءَ مان اسان ڪهڙو سبق پرايو؟

۳) سنتوُ شهاڻيءَ جا ساٿي سندس پيروي ڇو ڪندا هئا؟

۴) سنتوُ شهاڻي هر روز ڪيترا ڪلاڪ ڪم ڪندو هو؟

۵) سنتوُ شهاڻيءَ کي آرام ڪرڻ جو موقعو ڪٿي ملندو هو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن مان هرهڪ جو جواب پنجن ستن جملن ۾ ڏيو :

۱) سنتوُ شهاڻيءَ جو آٽوميٽڪ بندوق ٺاهڻ بابت ڪهڙو ويچار هو؟

۲) پارت سرڪار سنتوُ شهاڻيءَ کي ڪهڙو خطاب ڏنو ۽ ڇو؟

۳) سنتوُ شهاڻيءَ جي ماتمي جلوس جو ورنن ڪيو؟

سوال ۳ :- (الف) هيٺين لفظن مان صفتون ٺاهيو :

ڪم، هوا، رات، اچ

(ب) هيٺين لفظن جا ضد لکو :

خرچ، مُمڪن، زبردست، اعليٰ، ڪامياب

(ٻ) هيٺين جا ساڳئي معنيٰ وارا لفظ لکو :

تعداد، وشواس، خطاب، آنسوُ.

(پ) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ وارا لفظ لکو :

هوندو هو، حيران، هاٿي، تنهنجو، ڪي

(د) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو:

اجل جو شڪار ٿيڻ، متاثر ٿيڻ، عطا ڪرڻ، جهري پوڻ، عملي جامو پهرائڻ

سوال ۴ : ”جتي چاهہ اُتي راهہ“ اُپٽار لکو.

پورڪ اَڀياس

(۱) تڪر تي عملي ڪم

1962ع ۾ جيڪا چين سان .... پورو ڪري وٺندا هئا.

(i) ٽڪر مان، هيٺ ڏنل لفظن سان ٺهڪندڙ انگريزي لفظ ڳولهي لکو:

ودیشي | هڪ ڪنڊ | تڪنيڪ جو ڄاڻو | جديد

(ii) هڪ سِٽ ۾ جواب ڏيو :

(۱) سنتوُ شهاڻيءَ جو ڪنهن ۾ پورڻ وشواس هو؟

(۲) چين سان لڙائيءَ ۾ بچاءُ ڪاٽي ڪهڙو سبق سکيو؟

(۳) آرڊينس ڊائريڪٽر جنرل ڪهڙو رايو ڏنو؟

(۴) سنتوُ شهاڻي جُدا جُدا هنڌن تي ڪهڙا ڪارخانا کوليا؟

(iii) ضدن جا جوڙا ملايو :

پورو	ٻئي درجي جو
وشواس	ناممڪن
مُکيہ	اَڻپورو
ممڪن	اَوشواس

(iv) هڪ لفظ ۾ جواب لکو :

(۱) خرچ سان لاڳاپو رکندڙ = [ ] (۳) وڏيڪ جو ضد = [ ]

(۲) پارٽي انجنيئرن جو گُڻ = [ ] (۴) ”ڄاڻوُ“ جي معنيٰ ڏيکاريندڙ = [ ]

(2) 'Google' تي 'thesindhuworld.com' تي وڃي شهيد پريم رامچنداڻي بابت وڌيڪ ڄاڻ حاصل ڪيو.

(۳) 'سئنڪ جي آتم ڪٿا' لکو.

(۴) سئنڪ ءِ عام اِنسان وچ ۾ گفتگو لکو.

C7HVJD

8. مائڪرو ڪهاڻيون

(۱) اڄ هوءَ ڏاڍي خوش هئي،
ڇو تہ اڄ کان اِسڪول شروع ٿي رهيا هئا.
هاڻي هوءَ اِسڪول پرسان اِسٽيشنريءَ جو سامان
وڪڻي پنهنجي مائٽن کي مدد ڪري سگهندي.

(۲) هميشهہ هوءَ پنهنجي ڇهن سالن جي پُٽ کي
دڙڪا ڏيندي رهندي هئي،
”پُٽ ڇا ٿو ڪرين، ليڪ سڌي ڪڍ، ليڪ تنهنجي آڏي آهي“
۽ اڄ هوءَ اِسپتال ۾ ٻاڏائي رهي هئي.
”پُٽ تنهنجي اي. سي. جي (E.C.G) تي آڏي ڦڏي ليڪ اَچي“

(۳) اڄ چوطرف ’جئہ ماتا دي، جئہ ماتا دي جا نعرا لڳي رهيا هئا
۽ اڄ ئي هڪ پٽ پنهنجي ماءُ کي ٻيڍا آشرم ۾ ڇڏي ويو.

(۴) اُهي سندس پيءُ کي ڪٽي
ويا ۽ ٽرنگو جهنڊو موٽائي ويا.

(۵) واهہ! ڇا تہ شادمانا هئا، شاهوڪار جي گهر پٽ ڄائو هو،
واڌايون، واڌايون سڀ چئي رهيا هئا. پر سرڳ ۾ ٽي
اَڻ - ڄاول ڀينرون روئي رهيون هيون.

اَڀياس

سوال ۱: هڪ سٽ ۾ جواب ڏيو :

(۱) سُرڳ ۾ ڪير روئي رهيون هيون؟
(۲) اِسپتال ۾ ماءُ پُٽ لاءِ ڪهڙي پرارٿنا ڪري رهي هئي؟
(۳) ننڍڙي ٻالڪا ڇو خوش هئي؟
(۴) هرطرف ڇا جا نعرا لڳي رهيا هئا؟

سوال ٢: هيٺ ڏنل لفظ اِستعمال ڪري جملا ٺاهيو.

(i) مدد (ii) آشرم (iii) جهنڊو (iv) شادمانا

پورڪ اَڀياس

(i) ڏنل ڪهاڻين تي عملي ڪم

(i) جوڙا ملايو : ڏنل ستن کي آکاڻي نمبر سان ملايو :

(.1) بيٽي پڙهايو.	آکاڻي 1، 2، 3، 4، 5
(.2) بيٽي بچائو.	
(.3) جئہ هند	
(.4) وڏن جو آڌر	
(.5) زندگيءَ جي ليڪ شل آڏي هجي	

(ii) اُهي سندس پيءُ کي ڪٽي ويا ۽ ترنگو جهنڊو موٽائي ويا.

اِن ۾ - ستي ڪهاڻيءَ جو مطلب سمجهايو .

(iii) نسبتي لفظن جا جوڙا ملايو :

1. وقت	1. لباس
2. موافق	2. رنڌڻو
3. پوشاڪ	3. بادل
4. ڊاڪٽر	4. سنو
5. هوائي جهاز	5. وڻندڙ
6. گئس ڪوُلو	6. حساب
7. ڪتاب	7. پائلٽ
8. برسات	8. گهڙيال
9. ليکو	9. ليکڪ
10. عمدو	10. اسپتال

ستوُن پڙهي عملي ڪم ڪريو :-

(١) اَمان جي عمر ٧٠ سال کن هئي، هوءَ سنڌ جي هڪ ڳوٺ ۾ جائي هئي. هوءَ تڪاڻي ۾ گُرمُکي پڙهندي هئي. سندس وواهہ ڪراچيءَ ۾ هڪ پڙهيل سان ٿيو.

هڪ لفظ ۾ جواب لکو :

۱. امان جي عمر =..............................

۲. هڪ ٻولي = ...

۳. هڪ شهر =..............................

۴. هڪ پرڳڻو =..............................

۵. پوڄا جو آستان =..............................

٦. هڪ عدد =..............................

۷. هڪ رشتو =..............................

۸. شاديءَ جو ساڳئي معني وارو لفظ =..............................

۹. اڻ پڙهيل جو ضد = ...

۱۰. شهر جو ضد = ...

(٢) زالن واري هڪ لوڪ نرتيه کي ''جُهمر'' چوندا آهن، ڪنهن به شُڀ ۽ خوشي ڏيندڙ موقعي تي زالون جُهمر هڻنديون آهن. جُهمر هڻندڙ عورتون گول گهيرو ٺاهي بيهنديون آهن. ٻيون زالون ڍولڪ، ٿالهه ۽ تاريون وڄائينديون آهن. جهمر وجهندڙ زالون ڳائينديون ۽ نچنديون آهن. (مثال سمجهي حل ڪريو.)

(١) ڳائينديون - ڳائڻ : نچنديون = ☐

(٢) شُڀ - اشڀ : خوشي = ☐

(٣) لوڪ نرتيه - جُهمر : هاٿو ڪو نرتيه = ☐

(٤) جُهمر - لوڪ نرتيه : ڪٽڪلي = ☐

(٥) عورت - عورتون : موقعو = ☐

(٣) رات جا ٻه وڳا هئا، مون اَڀياس ويٺي ڪيو. ....

ڏنل ست سان شروعات ڪري آکاڻي پوري ڪريو.

C86RL1

خط

تاريخ: ٢٠١٨.٧.١٨

سيڪريٽري،

وويڪانند سنڌي ودياليه سوسائٽي

ڪولهاپور.

وشيه:- بيسٽ اِسڪول اِنعام

مانيور سيڪريٽري صاحب،

توهان کي اِهو ٻڌائيندي خوشي ٿي رهي آهي تہ ’اَسان جو اِسڪول‘ ’سوڇڇ اَڀيان‘ ’پرتييوگتا‘ ۾ اَول نمبر کٽيو آهي. اِها توهان جي ڪوشش هئي. توهان جوُن جي مهيني ۾ خاص ميٽنگ وٺي، ٻارن کي صفائي ۽ صحت بابت رهنمائي ڪري، اُنهن ۾ اُتساهہ ڀريو. بس پوءِ تہ سڀني ٻارن چئو اِهو پنهنجو ڌرم سمجهي، سڄي اِسڪول ۽ پسگردائي جي پاڻ صفائي ڪري، ايراضيءَ ۾ رهندڙ ماڻهن کي صفائيءَ جي اهميت سمجهائي.

جڏهن سرڪاري عملو اَسان جي اِسڪول ۾ سروي ڪرڻ آيو تہ اِسڪول جي شاندار صفائي ڏسي دنگ رهجي ويو.

اَسان جي اِسڪول کي بيسٽ اِسڪول لاءِ ٽرافي ۽ سرٽفڪيٽ جي اِنعام سان نوازيو ويو.

شيوا ۾

هيڊماستر،

وويڪانند سنڌي وديالیه،

ڪولهاپور.

مشغولي: (١) اِسڪول جي هيڊماستر ڏانهن بيماريءَ سبب موڪل وٺڻ بابت خط لکو.

(٢) ميونسپل عملدار ڏانهن وارڊ ۾ جمع ٿيل ڪچرو هٽائڻ بابت خط لکو.

(٣) پنهنجي ماءُ وٽان مليل جنم ڏينهن جي سوکڙي لاءِ ڪيس شڪراَدائي ڪندي خط لکو.

(٤) پنهنجي دوست / ساهيڙي کي گهمي آيل هنڌ بابت ذڪر ڪندي خط لکو.

1. گيت

ڊاڪٽر موتي پرڪاش (1931-2016ع) هڪ شاعر، ليکڪ، نقاد، ناٽڪار طور هند، سنڌ ۾ هاڪارو آهي. هن قومي تراني ۾ شاعر سنڌيت جي خوبين جو ذڪر ڪيو آهي.

آنڌيءَ ۾ جوت جڳائڻ وارا سنڌي،
مٽيءَ کي سون بڻائڻ وارا سنڌي.
شاهہ سچل ساميءَ جي ورثي وارا، نس نس ۾ جن جي وهي ٿي سنڌوُ ڌارا،
جهر ۽ جهنگل ۾ جهانگيئڙا برپٽ کي باغ بڻائڻ وارا سنڌي.
آنڌيءَ ۾ جوت.......
پريم ڀاو ايڪي سان رهندا جڳ ۾، محنت جو ڀاو ڀريل آ جن جي رڳ رڳ ۾
سيني سان پريم وڌائيندا، ڪجهہ ڏيندا ڪجهہ پائيندا،
سنسار ۾ پريم وڌائڻ وارا سنڌي.
آنڌيءَ ۾ جوت.......
بينگال ۾ رهندا ۽ سکندا بينگالي، ڪيرل ۾ رهندا ۽ سکندا مليالي،
گجرات ۾ سکندا گُجراتي، تہ بہ امر سدا سنڌي جاتي،
سنڌيءَ سان نينهن نباهڻ وارا سنڌي.
آنڌيءَ ۾ جوت.......
موهن جي دڙي جا ڏهجي اوچا رهندا، طوفان زلزا، سوُر ۽ سختيون سهندا،
هيموُنءَ جيان ڦاسي کائيندا تہ بہ مُرڪي ڳائيندا،
هي ڪُڏندي ڪنڌُ ڪپائڻ وارا سنڌي.
آنڌيءَ ۾ جوت جڳائڻ وارا سنڌي،
مٽيءَ کي سون بڻائڻ وارا سنڌي.

نوان لفظ :

جهانگيئڙا = جهنگل ۾ رهندڙ   برپٽ= بيابان   نينهن نباهڻ = ناتو نباهڻ

اڀياس

سوال ١ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

١. سنڌين کي ورثي ۾ ڇا مليل آهي؟

٢. محنت ڪنهن جي رڳن ۾ پيريل آهي؟

٣. گيت ۾ ڪهڙي ڪرانتيڪاريءَ جو نالو آيو آهي؟

سوال ٢ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

١. ڀارت جي الڳ الڳ راڄين ۾ سنڌي ڪيئن گڏجي مسجي رهن ٿا؟

٢. سنڌي پريم ڀاوَ ڪيئن وڌائن ٿا؟

سوال ٣ - هيٺيان چوڪنڊا ڀريو :

بينگال	گجرات	مهاراشٽر		اوڙيسا
	گجراتي		تمل	

سوال -٤ : هيٺيان جوڙا ملايو :

١) پريم ڀاو ايڪي سان	١) وڌائڻ وارا سنڌي
٢) محنت جو ڀاو ڀريل آ	٢) ڪُجهه پائيندا
٣) ڪُجهه ڏيندا	٣) جن جي رڳ رڳ ۾
٤) سنسار ۾ پريم	٤) رهندا جڳ ۾

پورڪ اَڀياس

١) شعر بند تي عملي ڪم

شاهه سچل .... نينهن نباهڻ وارا سنڌي

(i) ”جهر“ ۽ ”جهنگل“ لفظ ساڳئي اَکر ”ج“ سان شروع ٿيندڙ آهن.

اَهڙي نموني ساڳئي اَکر سان شروع ٿيندڙ لفظ پورا ڪريو :-

برپت ⟵ ....

جوت ⟵ ....

نينهن ⟵ ....

(ii) مثال موجب چوکنڊا پريو :

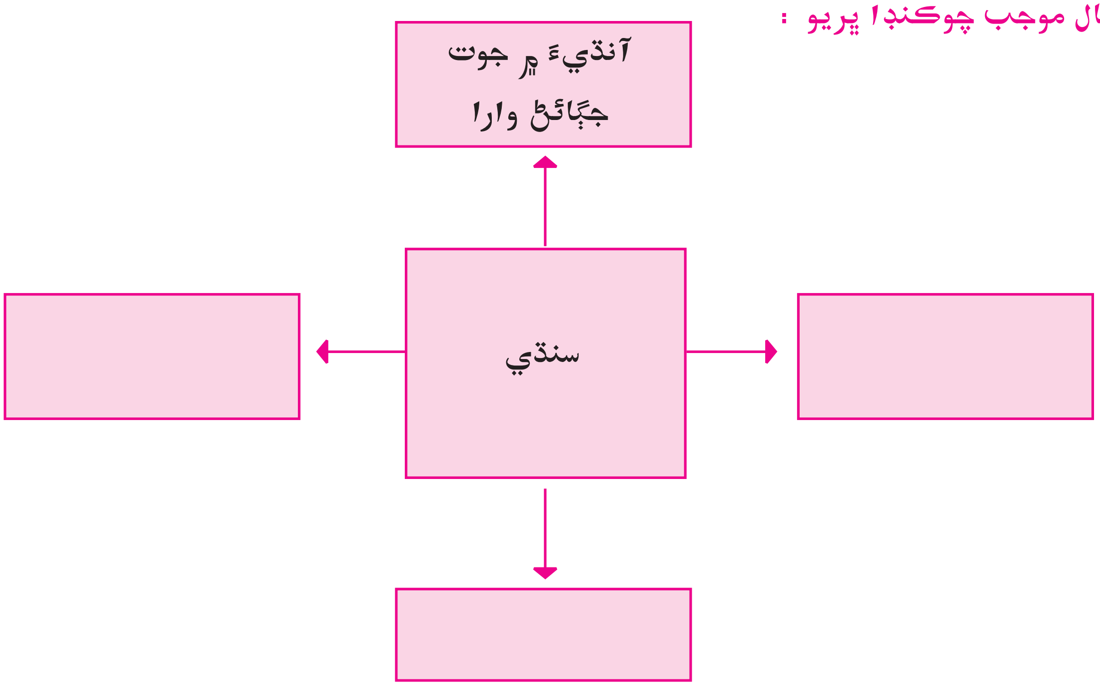

(۲) هڪ سٽ ۾ جواب لکو :

(۱) چار مشهور سنڌي شاعر لکو.

(۲) ڪي ٻه چار ٻوليون لکو.

(۳) ديش جي آزاديءَ جي تحرڪ ۾ ڀرپور وَنندڙ سنڌي ويرن جا نالا لکو.

(۴) ڪن چئن ڪامياب سنڌي شخصيتن جا نالا لکو.

(۳) ’مونکي وڻندڙ اَڳوان‘ اِن وشيه تي مضمون لکو.

سنڌي چوٽيون ۽ ٻي سنڌيءَ لاءِ ڇاڙ. Sindhi Sangat.com

ڀاڱ ڪريان - ڀاڱ سکان

گفتگو لکو:

۱. گراهڪ ۽ ڀاڄيءَ وارو

۲. ٻه دوست / ساهيڙيون (صفائيءَ بابت)

۳. ماءُ ۽ پُٽ (سُٺن گڻن بابت)

۴. ڊاڪٽر ۽ مريض

۵. ڪتاب ۽ پين

۶. وڻ ۽ مسافر

C8FMHN

2. غزل

ايم. ڪمل جناب مولچند بندراڻي ڪمل جو نالو سنڌي غزل جي اُستاد شاعرن ۾ شماريو وڃي ٿو. ’جهُريل جيءُ‘، ’ٻرندڙ برف جا نقش‘، ’روشن راهون‘ ڏنڏلا ماڳ ۽ ’باهه جا وارث‘ هن جا لکيل ڪتاب آهن. هن غزل ۾ شاعر جيون گذر ڪرڻ لاءِ ڪجهه خاص ڳالهيون ٻڌايون آهن.

دل جي ڪشتي لڳندي پار،
صبرُ ۽ ڪر ڪُجهه ڏيرج ڌار،

ٿانوَ ڏسي پوءِ اَمرت اوت
جتي ڪٿي هيءُ اَئين نہ هار.

رُوپ رنگ رس ۽ سرهاڻ،
پاڳ سان ملن هي سڀ چار.

جهانُ سارو آ باهہ باهہ،
تون ڪنهن هڪ جو تہ جيءُ ٺار.

پيلي وساءِ پنهنجو آسمان
مگر ڪڏهن هيٺ پي نهار.

پنهنجي چولي - چتيءَ جي لاءِ،
ڪنهن ٻئي جو پهراڻ نہ ڪار.

ڪاش ميان هان هن جي ڳالهہ
وقت چيو : ٻيو ڇهرو ڌار.

نوان لفظ :

ڪشتي - ٻيڙي   جيءَ ٺارڻ - خوش ڪرڻ   ڏيرج ڌرڻ - صبر ڪرڻ   سَرهاڻ -سڳنڌ، خوشبوءِ.

اڀياس

سوال ١ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

١. دل جي ڪشتي پار لنگهڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

٢. غزل ۾ وقت ڇا چيو آهي؟

٣. شاعر موجب ياڳ سان ڇا ملي ٿو؟

سوال ٢ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

١. اڄ جي جهان جي حالت ڏسي شاعر ڪهڙي صلاح ڏني آهي؟

٢. ”ٻئي جو ڀرڻ نه ڪار“ سِٽ ۾ شاعر ڪهڙي سمجهاڻي ڏني آهي؟

سوال ٣ - جوڙا ملايو :

١. جهان سارو	پنهنجو آسمان
٢. ٻلي وساءِ	آباهه باهه
٣. ڪنهن ٻئي جو	ڪُڇ ڏيرج ڌار
٤. صبر ٻه ڪر	ڀرڻ نه ڪار

سوال ٤ - بيت مان هم آوازي لفظن جا جوڙا لکو :

پورڪ اَڀياس

(ا) شعر بند تي عملي ڪم :

ٺانو ڏسي .... هيٺ پيي نهار

(i) چوڪنڊي ۾ مناسب لفظ لکو :

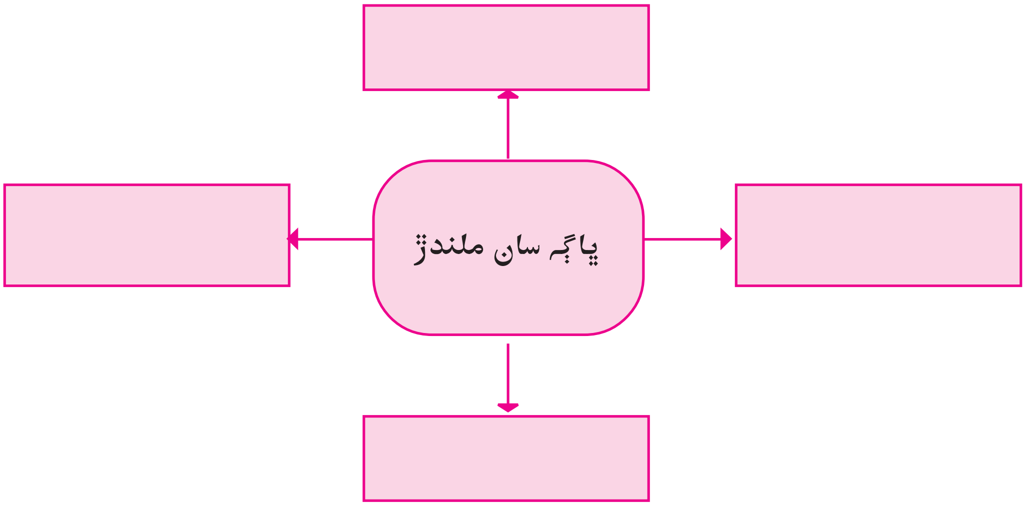

(ii) سِٽُن ۾ هيٺ ڏنل لفظن بدران ڪم آندل لفظ ڳولهي لکو :

سُرهاڻ	اُپ	تَڪِ	جڳہ

(iii) ’مگر تون ڪڏهن هيٺ ڀي نهار‘ سٽ جي سمجهاڻي لکو :

(iv) هيٺ ڏنل چوڪنڊي مان مناسب لفظ ڳولهي هم آوازي لفظ پورا ڪريو :

(الف) رس ← ______ ، ______

(ب) ٺار ← ______ ، ______

(پ) رنگہ ← ______ ، ______

(پ) باھ ← ______ ، ______

ڏاھ، ڪس، جنگہ، وساءِ،
مگر، لاھ، وس، مار، تنگہ
ڪار، ڏس، سنگہ، ناھ،
وار

(2) ’ڏئي مٿان پر ڪنهن جي هٿان‘ اِن وشيہ تي اُپٽار لکو.

(3) ڏنل غزل جون ڪهڙيون سِٽون توهان کي وڻيون؟ ڇو؟

(4) سڃاڻو ۽ ڄاڻ لکو :

C8PIPB

3. شاھ جا بيت

شاھ عبداللطيف (1752-1689ع) سنڌيءَ جو عظيم شاعر ۽ دنيا جي چوٽ شاعرن، شيڪسپيئر، هومر، ملٽن ۽ ڪاليداس جو مَٽُ مڃيو وڃي ٿو. هو سنڌ -هند ۾ 'ڀٽائي گهوٽ' جي نالي سان مشهور آهي. شاھ جي ڪلام جو سمورو خزانو 'شاھ جو رسالو' ۾ ڏنل آهي.

نمي ڪمي نهار تون، ڏمر وڏو ڏک
منجهان صبر سک جي سنواريا! سمجهين
ڪِم! ڪمندن ڪٿيو، هارايو هوڏن
چکيو ناچوندن، هو جو ساءُ صبر جو
چنڊ! تنهنجي ذات، پاڙيان نه پرين سِمن
تون اُڀو ۾ رات، سڄڻ نِتُ سوجهرا
اڄ چوندن ۾ رچؤ، چوندن ڇيو وسار،
انئي پهر ادب سين، پر اهائي پار
پايو منهن مونن ۾، غُربت ساڻ گذار
مفتي منجھ وهار، ته 'قاضي' ڪانيارو نه ٿئين.

نوان لفظ :

ڏمر = غصو، | ڪم = صبر، ڌيرج | هوڏ= هٺ
ساءُ = سواد، ذائقو | پاڙيان = ڀيٽ ڪريان | پريت = سڄڻ
غربت = غريبي | مفتي = جج | مونن=گوڏن
اُڀو = روشن | ڪانيارو = محتاج | نِتُ = سدائين
سوجهرا = روشني

اَڀياس

سوال ١ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

١. هن دنيا ۾ ڪنهن ڪٿيو آهي؟
٢. شاھ صاحب چنڊ لاءِ ڇا ٿو چوي؟
٣. 'قاضيءَ' اَڳيان ڪنهن کي ڪانيارو نه ٿيڻو پوي ٿو؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

۱. ’نمي ڪمي نهار تون‘ سٽن ۾ شاهه صاحب ڇا سمجهايو آهي؟

سوال ۳ - (الف) خال ڀريو :

۱. نمي ڪمي نهار تون، ڏمر وڏو ....

۲. اٺئي پهر .... سين پر اِهائي پار.

۳. مفتي منجهه وهار ته .... ڪانيارو نه ٿئين.

(ب) جوڙا ملايو

۱. چنڊ! تنهنجي ذات	هارايو هوڏن
۲. ڪِم! ڪمندن ڪٺيو.	هوُ جو ساءُ صبر جو
۳. چکيو نا چوندن	پاڙيان نه پرين سين

پورڪ اَڀياس

(۱) شعر بند تي عملي ڪم :

اَٺ چوندن ۾ چؤ .... ته قاضي ڪانيارو نه ٿئين.

(i) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو :

(۱) هڪ عدد ☐ (۲) ’نه‘ لاءِ ☐ (۳) فيصلو ڪندڙ ☐ (۴) وقت سان لاڳاپو رکندڙ ☐

(ii) ’’چوندن چيو وسار ‘‘ سٽ جي سمجهاڻي لکو :

(iii) جوڙا ملايو :

(۱) پر اِهائي پار	(۱) 24 ڪلاڪ
(۲) غربت ساڻ گذار	(۲) لاچار نه ٿئي
(۳) ڪانيارو نه ٿئي	(۳) اِهو ئي سچو رستو
(۴) اَٺ ئي پهر	(۴) نهٺائيءَ سان زندگي گذار

(۲) ’قدرت‘ اِن وشيه تي مضمون لکو.

(۳) وڌيڪ ڄاڻ : اِنٽرنيٽ جي https://en.m.wikipedia.org,ShalAbdullatif.

تي وڃي شاهه صاحب بابت ڄاڻ حاصل ڪريو.

C8YEQY

4. ڪنول جو گُل

هري دلگير (1916-2005ع) هند سنڌ ۾ هاڪارو اِنجنيئر ۽ شاعر هو. هن نظم ۾ شاعر ڪنول جي گل جو مثال ڏيئي سنسار ۾ سُٺي زندگي گھارڻ جو سنديش ڏنو آهي.

پيارا پيارا ڦول منوهر! تو ڇا موڄ مچائي،
ساڻ ڪٽي سنسار ۾ ائين سندرتا سرهائي.
سيتل هير گُهلي پرڀاتي، توکي چُمڻ لئه آئي،
واسي تنهنکي واس سان پنهنجي، تو مدهوش بڻائي.
نيرو نيرُ، گگن پڻ نيرو، وچ ۾ صاف سفيدي
سونيءَ دنيا ۾ تو رنگبرنگي راس رچائي.
وايوُ هٿ پنهنجي سان تنهنجو آنند جهوُلو جهولي
جهولي جهولي هردي ۾ تو چنچل لهر لڳائي.
جل ۾ ڄائين، جل ۾ آهين، جل ۾ تہ بہ تون ناهين،
جڳ وارن کي جڳ ۾ جالڻ جي تو راهہ بتائي.
مُکڙيءَ ۾ معصوميت مُشڪي، هردي ۾ ڪوملتا،
ديون ۽ ديوين تي جڳ پيتا انمول چڙهائي.
بند - ڪنول ۾ لوڀي ڀونئرو سنجها ويلي ڦاٿو،
ڇڻ مايا جڳ جي جيون لئہ ترشنا ڄار وڇائي.
سندرتا، چنچلتا، ڪوملتا ۽ پوترتا واري،
سائينءَ هي سوغات سرشٽيءَ لئہ سک ساڻ بڻائي.

نوان لفظ :

سرهائي = خوشي	ڳهلي = ڦهلي	مدهوش = نشيلي
نيرُ = پاڻي	وايو = هوا	جالڻ = گهارڻ
انمول = قيمتي	سانجها = شام	ترشنا = چاهنا
سوغات = سوکڙي	سرشتي = سنسار.	

اَڀياس

سوال ١ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

١. سنسار ۾ سندرتا سرهائي ڪير ڪٽي آيو؟

٢. ڪنول جي ڳل هير ڪي ڪيئن مدهوش بڻايو؟

٣. ديون ۽ ديوين تي انمول پيتا ڪنهن چڙهائي؟

٤. سائين ۽ سنسار لاءِ ڪهڙي سوغات بڻائي آهي؟

سوال ٢ - هيٺين سوالن جا جواب تورِي لکو :

١. اسان کي جڳ ۾ ڪيئن گهارڻ گهرجي؟

٢. لوپي پونڙي جي مثال سان شاعر ڇا ٿي چوڻ چاهي؟

٣. ڪنول جي ڳل جون چار خاصيتون لکو.

سوال ٣ - سِٽون پوريون ڪريو :-

١. نيرو نيرُ .... راس رچائي.

٢. جل ۾ جائين .... راهه ٻتائي.

٣. بند ڪنول ۾ .... چار وچائي.

سوال ٤ - هم آوازي لفظ ڳولهي لکو :-

مچائي، آئي.

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي عملي ڪم :

نيرو نيرُ .... اَنمول چڙهائي.

(i) ’نيرو نيرُ‘ ۾ نيرو صفت آهي ۽ نير اِسم آهي. اَهڙي نموني هيٺ ڏنل تڪندي مان مناسب اِسم ڳولهي صفت اِسم جوڙا پورا ڪريو.

(الف) رنگبرنگي ☐　　(ب) چنچل ☐

(پ) اَنمول ☐　　(پ) سوني ☐

گگن، راس، پيتا، لهر، دنيا

(ii) هڪ سٽ ۾ جواب ڏيو :

(الف) چار لفظ هندي ٻوليءَ ۾ اِستعمال ٿيندڙ.

(ب) ساڳئي معنيٰ ڏيکاريندڙ هڪ جوڙو

(پ) گُل جو اَڻ اُسريل روپ

(پ) جهولو جهوليندڙ

(iii) سٽ سمجهايو :

’جڳ وارن کي جڳ ۾ جاڳڻ جي تو راهه ٻڌائي‘

(٢) ’گلاب جي گل‘ جي آتم ڪهاڻي لکو.

خاص ڄاڻ

(الف) اَڇو نه گهر　ڪنول جو گل پوکيون.

(1) پساريءَ جي دڪان تان ڪنول جا ٻج آڻي

(2) 7-8 ٻج ڪٽي اُنهن کي ٿورو گسايو.

(3) هڪ ويڪري برتن ۾ ٻج رکي اُن کي پورو صاف پاڻيءَ سان ڀريو ۽ 5-6 ڏينهن ڍڪي رکو.

(4) ڪجهه ٻجن مان سلا نڪرندا توهان کي نظر ايندا. اَهڙا اُسريل ٻج ڪٽو.

(5) ٻه ننڍيون مٽيءَ سان ڀريل ڪونڊيون ڪٽو هرهڪ ۾ هڪ اُسريل ٻج، مٽي - اَندر ڪوڙيو. مٽيءَ ۾ ننڍڙي پٿريءَ جا ٽڪر وجهو.

(6) هڪ وڏي پلاسٽڪ جي ٽب ۾ اِهي ٻئي ڪونڊيون رکو. آهستي آهستي اهو ٽب سڄو پاڻيءَ سان ڀريو. روز پاڻيءَ جي سنوت جاچيو ۽ گهٽ سنوت تي، پاڻي وجهو.

(7) ڪجهه ڏينهن کان پوءِ توهان ڏسندا ته اُنهن ڪونڊين ۾، ٻجن جي سلن مان گول پتا اُسرندا نظر ايندا. آهستي، هيٺ اَڇي رنگ وارين پاڙن ۾ پاڻ ملايو.

(8) تمام سٺي برسات ۾ ٻوٽي جي واڌ ڪانپوءِ، توهان ڪنول جا گُل ڏسي سگهندا. وڌيڪ ڄاڻ لاءِ (You Tube: Essentials of Life) تي وڃو.

(ب)

دنيا جا مهانگا گُل (قيمت آمريڪن ڊالرن ۾)

1		لزيئنٿس (Lisianthus) 35 ڊالر- هڪ جهڳٽي لاءِ
2		لِلي آف د وئلي (Lily of the Valley) 143 ڊالر- هڪ جهڳٽي لاءِ
3		هئڊرنجيئا (Hydrangea) 2 کان 4 ڊالر هڪ ٽاريءَ لاءِ
4		گلوريوسا للي (Gloriosa Lily) 5 ڊالر کان 10 ڊالر هڪ ٽاريءَ لاءِ.
5		ٽيولپ بلب (Tulip Bulb) 9 ڊالر هڪ جهڳٽي لاءِ.
6		سئفران ڪروڪس (Saffron Crocus) 6 ڊالر 10 گلن لاءِ.
7		گولڊ آف ڪنابالو آرڪڊ (Gold of Kinabalu Orchid) تمام مهنگو
8		شينزهن نونگڪي آرڪڊ (Shenzhen Nongke Orchid) 202000 ڊالر ٽائين هڪ گل
9		جولئٽ روز (Juliet Rose) 16 ملين ڊالر
10		ڪڊو پُل گُل (Kadupul Flower) تمام ملهائتو خريديءَ کان ٻاهر.

وڌيڪ ڄاڻ لاءِ

C98ASL

چنديگڙهه ۾ ’ذاڪر حسين روز گارڊن‘ آهي اِهو رشيا ۾ سڀ کان وڏو باغ آهي، جيڪو اَٽڪل 30 ايڪڙ زمين تائين ڦهليل آهي. اِن ۾ 50,000 گلاب جا بوٽا آهن. جن ۾ 1600 جدا جدا گلاب جي گُل جون جاتيون آهن. اِن ۾ ڪجهه دوائن وارا بوٽا به پوکيا ويندا آهن. اِهو سنه 1967ع ۾ ٺاهيو ويو. هر سال فيبروري يا مارچ مهني ۾ روز فيسٽيول (Rose Festival) هڪ شاندار سانسڪرتڪ ڪاريه ڪرم ملهايو ويندو آهي.

5. ”سچ“

ليکراج عزيز (1897-1970ع) سنڌي شاعرن ۾ معتبر درجو رکي ٿو. هو سنڌي ٻوليءَ کان سواءِ عربي ۽ فارسي ٻولين جو ٻہ ماهر هو. هو شاعريءَ جو فن اُستاد ڪري مڃيو وڃي ٿو. هن جي رچنائن ۾ ’شاعراتي شمع‘، ’گلزار عزيز‘، ’آبشار‘ ۽ ’صراحي‘ (ڪوتا سنگرهہ) ۽ ’ادبي آئينو‘ (مضمون سنگرهہ) هن ڪوتا ۾ سچ جي قوت سمجهايل آهي.

واهہ پيارا! شمس سونهارا،
چمڪن توکان چنڊ ۽ تارا.

ڏينهن جو تنهنجي آ حڪومت،
توکان ڀڄي ٿي رات جي ظلمت.

اُس ۾ تنهنجي پوک پچي ٿي،
بک کان دنيا ساري بچي ٿي.

ڏينهن جي دنيا روشن توکان،
لاهين اونده ساري جڳ تان.

برف ڍگهاري آب ڪرين تو،
پاڻيءَ سان جهر جهنگ ڀرين تو.

نوان لفظ :

آب = پاڻي   ظلمت = قهر   شمس = سج   حڪومت = راڄ

اَڀياس

سوال ۱ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

۱) رات جي ظلمت ڪيئن ٿي ختم ٿئي؟
۲) دنيا جي بک ڪيئن ٿي دور ٿئي؟
۳) جڳ جي اونده جو وناش ڪيئن ٿئي ٿو؟
۴) جهر جهنگ ۾ پاڻي ڪيئن ٿو ڀرجي؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب پنج ڇهہ جملن ۾ لکو :

۱) ليکراج ’عزيز‘ پنهنجي ڪوتا ۾ ’سج‘ جي ڪهڙي اهميت آهي؟

پورڪ اَڀياس

I) ھيٺين مثال موجب گول ڀريو :-

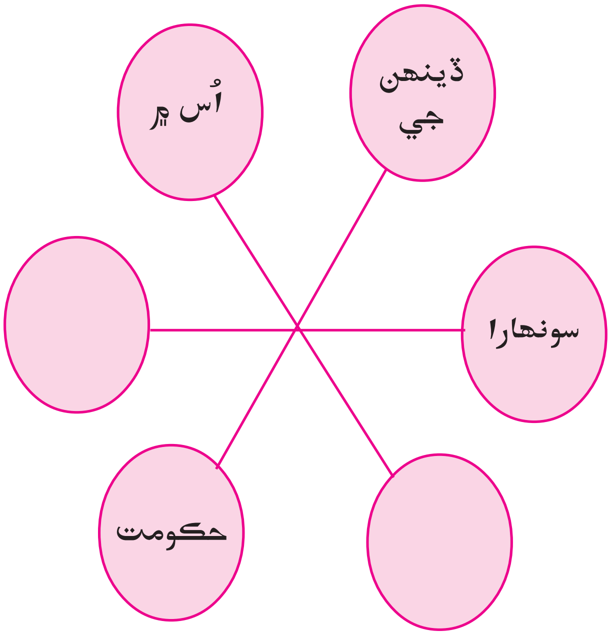

II) بيت ۾ ڏُھرايل لفظ لکو :-

١) ....

٢) ....

٣) ....

III) ’سج‘ لفظ لاءِ ٻيا لفظ لکو :-

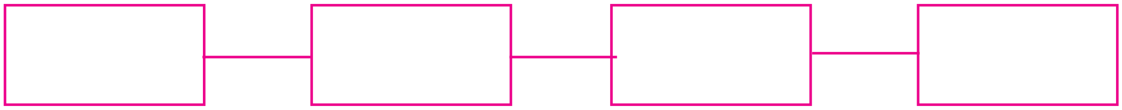

IV) ھيٺ ڏنل گفتگوَ پنھنجن لفظن ۾ پوري ڪريو :-

اجيہ : يار وجيہ! ڏينھن آھي شينھن.

وجيہ : پر مونکي تہ رات وڻندي آھي.

اجيہ : ....

وجيہ : ....

V) ’شھرن جا بدلجندڙ نظارا‘ اِن وشيہ تي مضمون لکو :-

C9H6U9

6. ساميءَ جا سلوڪ

چئنراءِ بچومل لنڊ ’سامي‘ (1743-1850ع) شڪارپور (سنڌ) جو رهندڙ هئو. هن ڪجهه ورهيه امرتسر ۾ پڻ وڻج واپار سانگي گذاريا : پوءِ جلد ئي واپس شڪار پور اچي هاتي در وٽ هڪ مڙهيءَ ۾ ديرو ڄمائين. هو اُتي گرمڪيءَ ۾ چٽڪين تي پنهنجا سلوڪ لکي هڪ مٽڪي اندر رکندو هئو. جيڪي سنڌس پٽ گهنشامداس گڏ ڪندي هٿيڪا ڪري رکيا.

١) ٻڏن ڪي ٻوڙي، تي سامي لهر سمندر جي،
تن ڪي ڇوي ڪينڪي، جي سنت چڙيا ڇوڙي،
وينا مُنهن موڙي، جڳت ڏون جڳديش ڏي.

٢) غيرت منجهه غرق رهن جيءَ جهان جا،
پوڄن پير فقير کي، رکي ڦيرُ فرق
عاشق چڙهيا اَڇ تي، لِنوَ سان ٻڌ لڪ
اَندر ٻاهر هڪُ سامي ڏسن سپرين.

٣) سُپني منجهه ڪنگال، راجا ٿيو هڪ ديس جو
هاتي، گهوڙا، پالڪيون، ميڙيائين سڀ مال،
در تي بينا ڪيترا، سامي ڪن سوال
جاڳي ايهو حوال، پنندو وَتي پاڻهين.

نوان لفظ :

جڳت = سنسار، ڏوُن = ڪان، جڳديش = پرماتما، غيرت=لڄ شرم، غرق=غلطان،
ڦيرُفرق = ڀيدڀاءُ، ڪنگال = سُڃو، اِنوَ = وشواس، لَڪُ ٻڌڻ = تياري ڪرڻ، اَڇ = سمنڊُ.

اَڀياس

سوال ١ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

١. سمنڊ جي لهر ڪنهن کي ٻوڙي ٿي؟
٢. جڳت کان جڳديش ڏانهن ڪير ٿا مُڙي وڃن؟
٣. جهان جا جيوَ ڇا ۾ ٿا غرق رهن؟

۴. عاشق اَڇَ تي ڪيئن ٿا چڙهن؟

۵. سپني ۾ ڪنگال ڪير ٿيو؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

۱. سپني مان راجا کي ڪهڙو گيان حاصل ٿيو؟

۲. سامي صاحب پرماتما کي پائڻ جي ڪهڙي راهه ڏيکاري آهي؟

سوال ۳- خال پُريو :-

۱. .... کي ٻوڙي ٿي سامي لهر سمندر جي.

۲. غيرت منجهه .... رهن جيءَ جهان جا.

۳. سپني منجهه ڪنگال، راجا ٿيو هڪ .... جو.

سوال ۴ - بيت جي آڌار تي سِٽون پوريون ڪريو -

۱. تن کي چوي .... جڳديش ڏي.

۲. پوڄن پير .... لِنوَ سيان ٻڌي لَڳُ

۳. هاٿي گهوڙا .... ڪَنِ سوال.

پورڪ اَڀياس

سوال (۱) بيت ۾ ڏنل هيٺين اکرن سان شروع ٿيل لفظ لکو.

جـ   پ   س

سوال (۲) شعربند تي مشغولي.

سُپني منجهه ------------------ وٺي پاٺهين.

(i) ڪنگال ۽ راجا لفظ جا ضد لکو.

(ii) بيت جي سِٽن ۾ آيل جانورن جا نالا لکو.

(iii) سپني ۾ راجا جو ڪهڙو حال ٿيو؟

C9R2VH

سوال (۳) سامي صاحب جو ٻڌل / پڙهيل بيو کو سلوڪ لکو.

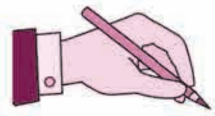

لِکڻ - هُنر
ڪمائتو- لکڻ

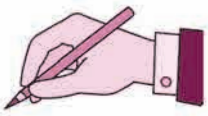

خط لکڻ

خط لکڻ هڪ ڪلا آهي. پنهنجي من جا ڀاوَ / ويچار ٻين تائين پهچائڻ، تنهن سان گڏ پنهنجون ڀاوناﺋون ۽ ويچار سَنئِي ٻوليءَ ۾ بيان ڪرڻ لاءِ خط هڪ عُمدو لکڻ جو ساڌن آهي.

گذريل سال ۾ توهان ’خط لکڻ سکيا‘ آهيو. اُهو خط توهين پرمپرا (خاص نموني) جي موجب لکندا آيا آهيو. پر هاڻي توهين ٽيڪنالاجيءَ جي زماني ۾ گُذران ڪري رهيا آهيو. هاڻي ڪمپيوٽر، موبائيل، اِنٽرنيٽ، ميل اِنهن سڀني سان توهين واقف آهيو.

فون وڌيڪ ڪم آندو وڃي ٿو. اِنڪري خط لِکڻ جي گهُرج ٻه ڪجهه قدر گهٽ ٿي ويئي آهي. تڏهن ٻه پنهنجي ويجهي مائٽ، ساهيڙي / دوست کي پنهنجون ڀاوناﺋون، اَثردار نموني ٻڌائڻ، اِهو لفظن ۾ ڀاوناﺋون ظاهر ڪرڻ جي قابليت (غير دستوري خط لکڻ وقت) آهي. پنهنجي ڳالهه ويچار (گهُرجون، شڪايت، وينتي) نهڪندڙ ۽ گهٽ ۾ گهٽ لفظن ۾ لاڳاپو رکندڙ ماڻهوءَ (اَڌڪاري / عملدار / سمپادڪ / هيڊماستر وغيره) تائين پهچائڻ (دستوري خط لکڻ وقت) ٻه هڪ ڪلا آهي.

خط لکڻ لاءِ ٽيڪنالاجيءَ جو واپرائڻ ٻه اَڄ جي گهرج آهي. هِن ڪانپوءِ توهان کي ميل موڪلڻ جو ٽيڪنيڪ واپرائڻو آهي. تنهن جي ڪري هن سال کان نئين ٽيڪنالاجيءَ موجب خط لکڻ لاءِ ميل موڪلڻ جو طريقو ڏيان ۾ رکڻ وارا آهيون.

هن سال اَسين هيٺين خطن جا نمونا سکڻ وارا آهيون.

خط لکڻ

غير دستوري	دستوري
ڪٽنب	گهُر، وينتي
پنهنجي ويجهن مائٽن	آفيس ۽ ڌنڌي ۾ پيشيور خط
يا دوست / ساهيڙيءَ کي موڪلڻ جا خط	

غير دستوري	دستوري
١. ناتي موجب ماڻهوءَ جو عزت آفزائيءَ سان خط جي شروعات ڪريو. جيئن پيارو- پياري مانئيه مانيور وغيره	١. جنهن ڏانهن خط لکڻو آهي اُن ماڻهوءَ جو عهدو، پتو، (اَئڊريس لکڻ)
٢. جنهن ڏانهن خط لکو ٿا اُن جو خوش چاڪ بابت پڇڻ.	٢. خط جو وشيه لکڻ
٣. ڀاوناﺋون اَثردار لفظن ۾ بيان ڪرڻ	٣. نهڪندڙ، گهٽ ۾ گهٽ لفظن ۾ مقرر مذڪور لکڻ
٤. ناتي /رشتي موجب پنهنجائپ سان بيان ڪرڻ.	٤. خط جي آخر ۾ساڄي پاسي خط موڪلندڙ جو پتو ائڊريس لکڻ ضروري آهي.
٥. خط جو وشيه لکڻ جي ضرورت ڪونهي.	
٦. خط جي آخر ۾ساڄي پاسي خط موڪليندڙ جو پتو (اَئڊريس لکڻ) ضروري آهي.	

نوٽ:- خط جو جواب ملڻ لاءِ خط موڪليندڙ جي اَئڊريس لکڻ ضروري آهي. لفافو ڪڍي اَئڊريس لکڻ جي ضرورت ڪونهي. (اي. ميل لاءِ لفافو نه هوندو آهي.)

خط جو نمونو

تاريخ ____________________

ڏانهن / ڪنهن کي ____________________

مانئيه / مانيور ____________________

____

وشيه: ____________________

صاحب، ____________________

مکيه مذڪور

توهانجو / توهانجي

____

پتو (اَئڊريس)

____

(خط موڪليندڙ جي اَئڊريس)

آکاڻي لکڻ

آکاڻي ٻڌڻ يا ٻڌائڻ ٻارن جو آنند جو وشيه آهي. شاگردن جي ڪلپنا شڪتي، نئين نموني ۾ سرجڻشيلتا جي پرک ڏيڻ وارو وشيه آهي.

توهان آکاڻي لکڻ سکيو آهي. آکاڻي لکڻ جو هُنر، اُن جا اَهميت وارا مُدا، اُنهن مُدن بابت پوريءَ طرح سان ويچار ڪرڻ جو اَڀياس ڪيو آهي.

ڪا ٿيل ڳالھ جيڪا ٻڌائي وڃي ٿي اُها آهي آکاڻي. آکاڻي پنهنجي ڪلپنا سان سرجڻشيلتا سان رچي وڃي ٿي.

آکاڻيءَ جي شروعات آکاڻيءَ جو اَهم ڀاڱو آهي.

ڪٿا لِکڻ ڪلپنا شڪتيءَ تي آڌار رکندڙ ڪلا آهي. آکاڻيءَ جي ڪردارن، گھٽنا، ترڪ ڪرڻ وارن ويچارن جو وستار ڪرڻ اِهو لکڻ جو هُنر آهي. هن لکڻ جي هنر جو وڪاس ڪرڻ مکيه مقصد آهي.

آکاڻي لکڻ جي ماڊيم سان آکاڻيءَ مان خوشي ملي اِهو پڻ مقصد آهي.

سٺي آکاڻي لکڻ لاءِ هيٺين ڳالهين تي ڌيان ڏيو:-

(۱) آکاڻيءَ جي وشيہ کي سِرو (Title) ڏيو. (تاتپرج لکڻ جي ضرورت ڪونهي.)

(۲) سِري موجب آکاڻيءَ جي ڪلپنا هئڻ گهرجي.

(۳) اِهو ضروري نہ آهي تہ سِرو مطلب سٺو ويچار يا چوڻي هجي.

(۴) آکاڻي زمان ماضيءَ ۾ لکجي. (آکاڻي ٻڌائي وڃي ٿي انڪري زمان ماضيءَ ۾ لکي وڃي ٿي پر شاگرد اُن ۾ پنهنجي ڪلپنا ۾ رچنا موجب آزاديءَ سان (جنهن زمان ۾ چاهي پيش ڪري سگهي ٿو.) مثال آکاڻيءَ ۾ فلئش بئڪ ۾ گهٽيل گهٽنا ٻڌائيندي اُها زمان ماضيءَ ۽ زمان حال ۾ ٻڌائي وڃي سگهجي ٿي.

(۵) ليک ۾ گهٽنا، واقعي موجب نهڪندڙ ڪال ۾ لکڻ ضروري.

(۶) آکاڻيءَ ۾ سلسلو هئڻ ضروري آهي (گهٽنا موجب هڪ ڳالهہ ۽ پوءِ اُن سان جڙيل ڳالهہ اَهڙي نموني سلسلو هئڻ گهرجي.)

(۷) آکاڻيءَ موجب واتاورڻ پئدا ٿيڻ / نرماڻ ٿيڻ گهرجي.

(۸) آکاڻيءَ موجب ڪردار ۽ اُنهن جي گفتگو نهڪندڙ ڀاشا ۾ هئڻ گهرجي.

(۹) موقعي موجب، اِستان موجب ڪردارن جي ڀاشا هئڻ گهرجي.

(۱۰) هرهڪ پسگردائيءَ جي ڀاشا الڳ الڳ هوندي آهي. آکاڻي لکڻ وقت اِها ڳالهہ ڌيان ۾ رکجي.)

مثال، گهٽنا - راندين جي ميدان، گهر، راڄ دربار، وغيره واري هجي تہ اُنجي ڀاشا الڳ ۽ اُنجي شئلي اَلڳ هجڻ گهرجي)

(۱۱) ٻين ٻولين جا سلوڪ، سُويچار، چوڻيون، اِصطلاح جيترو ٿي سگهي نہ لکجن جيئن سنڌي ٻوليءَ ۾ هندي/ اَنگريزي ٻوليءَ جا محاورا (Phrases) ڪم نہ آڻجن.

(۱۲) آکاڻيءَ جي شروعات ۽ آخر جو پاڻ ۾ لاڳاپو هئڻ ضروري آهي.

آکاڻي لکڻ جا نمونا

۱. ڏنل شروعات مان آکاڻي لکڻ.

۲. ڏنل سِري مان آکاڻي لکڻ.

۳. ڏنل لفظن مان آکاڻي لکڻ.

۴. اَڻپوري آکاڻي پوري ڪرڻ.

(الف) ڪٿا جي شروعات ڏيئي باقي پورو ڪرڻ.

(ب) آخري حصو ڏنل ۽ شروعات پوري ڪرڻ.

۵. ٽپن مان آکاڻي لکڻ.

آکاڻي لکڻ لاءِ مٿي ڏنل قسمن کان الڳ سرجڻشيل نموني ڳالهيون، سلسلو بيان لکي سگهجن ٿا. اَهڙي اَلڳ اَلڳ نمونن جو اَڀياس ڪريو.

ٽڪر پڙهي سوال ناهڻ

سوال ناهڻ اَچڻ، اِها هڪ اَهميت واري ڀاشا جي قابليت آهي. اِها قابليت حاصل ڪرڻ لاءِ 'ٽَڪر سمجهڻ' اِن يونٽ ڪي اَڀياسڪرم ۾ شامل ڪيو ويو آهي. توهان درجي نائين ۾ هن جو اَڀياس ڪيو آهي. اُنجو وري اَڀياس ڪريو. ڏنل ٽڪر پڙهي توهان کي سوال ناهڻ اَچڻ گهرجن. سوال اَهڙا هجن جن جا جواب هڪ جملي ۾ هجن.

سوالن لاءِ هِدايتون:-

١. تيار ڪيل سوال، سوال جي روپ ۾ معنيٰ پريو هئڻ گهرجي.

٢. ڪير؟ ڪٿي؟ ڪڏهن؟ ڇا؟ وغيره جي قسمن جي سوال ناهڻ جو اَڀياس ڪريو.

٣. جن سوالن جا جواب ٽڪر ۾ هجن، اَهڙا ئي سوال ڏيڻ گهرجن.

۴. سوالن جا جواب نہ لکجن.

۵. سوالن جي آخر ۾ سوال جي نشاني ڏيڻ ضروري آهي.

مضمون لکڻ

لکڻ جي هنر جو وڪاس ڪرڻ جو مکيہ پاڳو آهي ''مضمون لکڻ'' مضمون معنيٰ ڪنهن وشيہ سان لاڳاپو رکندڙ پنهنجن ويچارن جو مُدن موجب نهڪندڙ نموني پيش ڪرڻ.

لکڻ جي هُنر سان گڏ مضمون لکڻ جو مکيہ مقصد آهي. ڇڪاسيندڙ، ويچار، جاچ شڪتي ۽ سرجڻشيلتا ۽ سُٺي نموني سمجهڻ، اِنهن سڀني لياقتن جو وڪاس ٿيڻ.

مضمون لکڻ وقت، مضمون لکڻ واري جي ويچارن جو پاڇو پوندو رهي ٿو. وشيہ سان لاڳاپو رکندڙ، جاچيل ويچار، پنهنجون ڀاوناٿون، ڪلپنائون ۽ سرجڻشيلتا، اِنهن جو اَثردار لفظن ۾ بيان مطلب مضمون لکڻ.

> پڙهڻ، سمجهڻ، جاچڻ، ويچار، ڀاوناٿون، ڪلپنائون ۽ آزمودا اِنهن جو پنهنجن لفظن ۾ظاهر ڪرڻ اِهو لکڻ جي هنر جي وڪاس جي مکيہ نشاني آهي.

هن سال عملي پرچي لاءِ بياني، آتم ڪٿا، خيالي اِنهن مضمونن جي قسمن جو اڀياس ڪرڻ وارا آهيون:

مضمون لکڻ لاءِ هِدايتون:-

١. ڪنهن بہ مضمون جي شروعات وڻندڙ هئڻ گهرجي. مضمون اَڳيان وڌيڪ پڙهڻ لاءِ چاهہ ٿئي. ڏنل وشيہ موجب شروعات ڪنهن خاص سُٺي ويچار، گهٽنا، واقعي، گذارش (وينتي)، گفتگو سان ڪجي.

٢. مضمون جي وچ واري ڀاڱي ۾ وشيہ جو وستار ڪجي. وِستار ڪرڻ وقت اِصطلاح، چوڻيون، پهاڪا وغيره اِستعمال ڪري اَثردار نموني لِکجي.

٣. مضمون جي پڇاڙي، پڙهندڙ کي وشيہ موجب ويچارڏارا ڏانهن وٺي وڃڻ واري هئڻ گهرجي. وشيہ سان لاڳو هجي.

واقعو لکڻ / آزمودا لکڻ- اَسانجي سامهون گهٽجندڙ/ گهٽيل ڪو واقعو يا گهٽنا اَسانجي ويچارن ۾ هميشه هوندي آهي.

اُن واقعي / گهٽنا جو اَثر اَسانجي من تي هوندو آهي. اُن بابت پنهنجا ويچار، ڀاوناٿون، آزمودا، لفظن ۾ بيان ڪرڻ اِهو واقعي لکڻ يا آزمودو لکڻ ۾ اُميد ڪئي وڃي ٿي.

باريڪبينيءَ سان جاچڻ جي شڪتي، اُنجو پاڻ مٿان اَثر اِهي واقعي / آزمودو لکڻ لاءِ تمام ضروري ڳالهيون آهن.

واقعو / آزمودو لکڻ وقت رڳو ٻاهريون بيان نہ پر اُن سان گڏ واقعو ڏسڻ واري جي من ۾ ڪهڙيون ڀاوناٿون پيدا ٿيون؟ ڪهڙا ويچار آيا ۽ مکيہ ڳالهہ اِها آهي تہ واقعي ڏسڻ واري جي من تي ڪهڙو اَثر ٿيو؟ اِنهن جو اَثرائتي لفظن ۾ بيان هئڻ گهرجي.

واقعو لکڻ:- پنهنجي اَکين اڳيان گهٽنا گهٽجي رهي آهي. اِها ڪلپنا ڪري گهٽنا جي پوري وستار سان ڄاڻ، ماڻهن جي پرتيڪريا ۽ گهٽنا جو ٻاڻ تي ٿيل اَثر، اِنهن ٽنهي ذريعي واقعو لکڻ گهرجي. (ڪيترا دفعا، عملي پرچي ۾ ڏنل گهٽنا / واقعو ڪلپناتمڪ ٿي سگهي ٿو. اُن گهٽنا جي ڪلپنا ڪري، چنڊڇاڻ ڪري ڪلپنا شڪتيءَ سان مضمون لکڻ گهرجي.)

آزمودو لکڻ:- اَسين ڪنهن پروگرام، ڪاريہڪرم ۾ وياسين يا ڀاڱہ ورتو اِهو ڪلپنا ڪري ڪاريڪرم جي پوري وستار سان ڄاڻ جو بيان، اُن جا ٻيا مُدا (مثال، پڪنڪ) هجي تہ اُن جي اِتهاسڪ ڄاڻ، پنهنجا آزمودا، ۽ ڀاوَ ڀاوناڻون اِنهن جو بيان ڪرڻ اَچڻ گهرجي. آزمودو لکڻ ۾ پنهنجي آزمودي آيل ڳالهين جو ورنن سُني/ ڏُکي / خوشي اَثرائتي نموني ڪرڻ اَچڻ اَهميت وارو آهي.

آتم ڪٿا لکڻ:- (۱) آتم ڪٿا مطلب ڪنهن ٻئي جي آتما اَسان ۾ سمائجڻ

(۲) ٻئي جي سکہ- دکہ جو ويچار ڪرڻُ، ان جي من کي سمجهڻ.

(۳) ساهواري ۽ بنا ساهواري جي ڀاوناڻن کي سمجهڻ

(۴) اُن شيءِ جي جڳهہ تي اَسين آهيون اها ڪلپنا ڪري اُن شيءِ جي من ويچار/ ڀاونا / سُکہ- دُکہ، لفظن ۾ بيان ڪرڻ اِهو آتم ڪٿا لکڻ جي مکيہ خاصيت آهي.

آتم ڪٿا لکڻ جي ڀاشا عدد واحد (مان ڳالهايان ٿو / ٿي) هئڻ گهرجي.

وشيہ موجب پرستاونا (ڪا گهٽنا، واقعو / قصو) لکي مضمون جي شروعات ڪري سگهجي ٿي. پر اِها پرستاونا تمام ننڍي، يا ٿوري ۾ هئڻ گهرجي.

خيالي:

(۱) خيالي مضمون ۾ وشيہ موجب ويچار هئڻ گهرجن.

(۲) خيال مضمون ۾ بيان / ورنن، ڪلپنا کان وڌيڪ خيال اَهميت وارا هوندا آهن.

(۳) هرهڪ ويچار جا ٻہ پاسا هوندا آهن.

(۴) اُنهن ٻنهي پاسن سان لاڳو ويچار مضمون ۾ هئڻ گهرجن.

(۵) پنهنجي ويچارن جي پُٺڀرائيءَ لاءِ مُدا، مدد سان لاڳو ترڪ سان گڏ پيش ڪرڻ اَهميت وارو آهي.

پنهنجي ڄاڻ، پڙهڻ، ويچار جيترا وڌيڪ اوترو خيالي مضمون لکڻ وڌيڪ سؤلو ٿئي ٿو.

گفتگو لکڻ

هڪ ٻئي سان ڳالهہ ٻولهہ ڪرڻ وقت ڀاشا تمام گهڻي اَهميت رکي ٿي. گفتگو ڪرڻ يعنيٖ پختي نموني پنهنجا ويچار رکڻ، پنهنجا رايا ڏيڻ وغيره پيش ڪرڻ.

لکڻ جي هُنر سان گڏ، گفتگو لکڻ جو مکيہ مقصد آهي. پنهنجا ويچار، رايا، ڄاچيل ڳالهہ سٺي نموني سمجهي، وشيہ موجب ڳالهائي ظاهر ڪرڻ، اِنهن سڀني جو وڪاس ڪرڻ.

گفتگو لکڻ وقت، گفتگو ڪرڻ وارن جي ويچارن، سمجهہ ڀاوناڻن، ڪلپناڻن، سرجڻشيلتا ڀاشا جي ڄاڻ انهن سڀني جي پيشڪش آهي.

گفتگو لکڻ وقت ڌيان ۾ رکو تہ :-

گفتگو زمان حال ۾ هجڻ گهرجي.
وشيہ سان لاڳاپو رکندڙ هجي.
ڪردار موجب هجي.
موقعي / گهٽنا / قصي موجب هجي.
ڳالهہ ٻولهہ ۾ لاڳاپو هجي.
رشتي موجب (جيئن وڏن سان لياقت سان ڳالهائڻ) هئڻ گهرجي.
نهڪندڙ بيهڪ جون نشانيون ڪم آڻي لکجي.

مهاراشٽر راجيہ پاٺيہ پستڪ نرمتي و اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پُوڻي.

सिंधी अरे. सिंधुभारती इयत्ता दहावी (सिंधी माध्यम)

₹ 42.00